ARAYIŞ

26 EYLÜL 1981. SAYI 32 HAFTALIK DERGİ. 30 TL

VURMADAN ÖNCE DİNLE

ÇÖLDE TARIM

OKURLARIN GÖRÜŞÜ

REÇETENİZ DOĞRUDUR

Arayış Dergisi Barışı, kardeşliği, özgürlüğü, birleşmeyi, kucaklaşmayı, teknik de, bilim de, sanat da ilerlemeyi savunan reçete veriyor. Bu reçetenin çok kişiyi rahatsız ettiğini görüyorum. Ama ben bu reçetenin doğruluğuna inanıyorum. Gösterdiği yolun karanlık değil aydınlık olduğunu söylüyorum. Yurtiçi ve yurtdışı sorunlarımıza ışık tuttuğunu her sayısıyla kanıtlıyor. Bu yolda devam etmesi bizim ve ülkemizin yararınadır.

Hüseyin OKUMUŞER
SALUR KÖYÜ MUHTARI

BORÇLA VERGİ

Küçük esnafların hali ne olacak. Ben küçük bir motosiklet tamirciliği ile 6 nüfuslu evimi geçindirmek zorundayım. Evimin ve dükkanımın kirasını ödemek de benim görevim.

1981 yılı götürü usülde peşin vergilendirildim Birinci taksidini cezalı olmasın diye Esnaf Kefalet Kooperatifinden kredi çekerek yatırdım. Şimdi 2'nci taksit yatırma zamanı geldi. Ne yapacağımı şaşırdım. Bu taksit için de borç mu alayım?

Burhan ÖZDİL
ORTACA—MUĞLA

OKUYUCULARLA BÜTÜNLEŞTİNİZ.

Okurlarınızın görüşlerine yer ayırarak, onların fikirlerine, eleştiri ve önerilerine yer vererek okuyucularınızın çığ gibi büyümesini sağladınız ve onlarla bütünleştiniz. Arayış gerçekleri artırdığı müddetçe biz okurlar Arayış tiryakisi olmaya devam edeceğiz.

Yayın yaşamınızda başarılar.

Kadir ANIL
ZONGULDAK

SORUNLARIN ÇÖZÜMÜ İÇİN ÖNERİLER VE BİLİM... SİZLİK

Arayış'ı devamlı okuyorum. Okuyucu mektuplarını yayınlıyorsunuz. Bu mektupların çoğunluğu ARAYIŞ Dergisi'ne övgü dolu. Bir kaç da küçük istek var. Eleştiri ise çok az.

Arayış için amaç belli olan okuyucu tabanını genişletmek olmalıdır. Bunun için de toplumumuzun sorunlarını en açık şekliyle dile getirmek ve bu yolda sonuç alıncaya kadar yürümek gerekmektedir. Sorunları sadece dile getirmekle yetinmemek lazımdır.

Derginin dilini hafifletip halkın anlayacağı şekilde yazmaya özen göstermek atılacak ilk adım olabilir. Bundan sonra toplumun her kesimi ile ilişkide bulunup sorunları saptamak, bu sorunları çözücü öneriler bulmak, bulunan önerilerle birlikte sorunları geniş kitlelere iletmek ve geniş kamu oyunu ile yetkili kurum, kuruluş ve şahısları harekete geçirmek esas alınmalıdır. Bence dergi bu konuda biraz daha dikkatli olursa başarısı artar.

Yüksek Öğretim Yasa Tasarısı ile ilgili düşüncelerimi sunuyorum. Amacım sağlıklı olduğuna inanmadığım bu yasa tasarısının sadece paralı eğitim ile ilgili kısmının yanlışlıklarını vurgulamak.

Paralı yüksek öğretimin amacı nedir? Bu sorunun cevabını yetkili ağızlardan doyurucu bir açıklama ile duyamadık. Böyle bir açıklama olmadığına göre yanıtını biz bulalım.

Acaba diyorum, paralı eğitim öğrencilerin başarı durumuyla ilgili bir düşüncenin ürünü müdür? Bu yolla başarı oranının artacağı mı düşünülmektedir. Eğer bu anlayış varsa sonuçta şunu söyliyebiliriz. Demek ki parası olan bilim adamı olabilir. Bu da dilimize yeni bir deyim getirebilir. "Bilim babası" Böylece bilim halktan koparak bir avuç sermayedarın aile çevresinde konuşulan bir konu haline gelir.

Eğer düşünce bu değilse nedir? Üniversite masraflarının öğrencilerin sırtına yıkılması mı? Günlük ihtiyaçlarını karşılayamayan öğrencilerden bir de böylesi bir para istemek onlara okuma demektir. Başka şekilde izah edilemez.

Yüksek Öğretimden amaç öğrenciyi toplumun yararına düşünebilen bilgi dolu beyinler olarak yetiştirmektir. Zihinlerini birçok sorun ile doldurup başarı oranını düşürmek değil. Hele "Bilim babası" yetiştirmek hiç değil.

Talat ALP
ANKARA

SEVGİSİZ BIRAKILDIK

"Sevgi kuşkusuz insanca duyguların en güzeli, Bir kadına ve erkeğe yeni boyutlar kazandıran, yaşama gücünü geliştiren bir olay. Gerçek sevgide koşullar ne olursa olsun saygınlığını yitirmez" Müşerref Hekimoğlu Cumhuriyet' te bunları yazdı. İşte bu yazıyı okuduktan sonra ortaya çıktı sevgi ile ilgili sorularım.

Yıllar boyu neden mahrum edildik bu yüce duygudan. Bizleri dünyaya getirenlerde yeterince sevgi vermediler bize. Bizlerin kendilerine olan sevgimizi söylememizi de izin vermediler. Neden yıllar boyu sevdiğimiz için suçlandık.

İyiyi, doğruyu, güzeli seversin olmaz. Kör edilmek, yozlaştırılmak istenirsin. Halkını seversin. Çeşitli uygulamalarla bunu açıklamaktan menedilirsin. Gözden düşürülmek istenirsin.

Oluşan her olumsuzlukta suç hemen biz gençlere yüklenilir. Büyüklerimiz hep bunu yaptılar. Hiç bir zaman hatayı kendilerinde arama büyüklüğünü göstermediler. Minicik beyinlerden, minicik kalplerden büyüklük, olgunluk beklediler. Neden sevgiyi tatmamızı, sevgiye doymamızı önlemek istediler. Ve neden dengeli, yararlı insanlar olmamıza yardımcı olmadılar?

Evet, anne—babalar. Öncelikle birbirinizi ve bizleri sevmenizi sonra sorunlarımıza yanıtınızı bekliyoruz.

Yıldız SINMAZ
ADANA

DOSTÇA TARTIŞIRSAK ÇÖZERİZ?

Bugüne kadar derginizi aralıklarla okudum. Bu ilgisizliğin iyi bir şey olmadığını kavradım. Bundan sonra sürekli okuyucunuz olacağım.

Bugün üretici, tüketici, ekonomi ve iç sorunlara uzmanlarıyla çere bulmaya çalışan ve bunu kamuoyuna yansıtan tek dergi Arayış'tır diyebilirim.

Bizlere düşen görev demokratik bir düzende ve barışın hüküm sürdüğü ortamda dayanışma içinde olmak ve sorunlarımızı dostça tartışarak, yazarak çizerek açıklamaktır. Bunu özgürce yapabildiğimizde çok daha yararlı olacağına inanıyorum.

Halkın geçim derdi önemli bir sorundur. Burada ücretler arası dengesizlik kadar taban ile tavan arasındaki uçurumun da ayarlanmasına çalışmak gerek. Bu konuda halkın sorunlarını dile getirmek bir kaç kurum ve kişinin üzerine bırakılmamalıdır. Bu görevi basın üstlenmelidir. Halkla bağ kurmalıdır, sorunlara sahip çıkmalı ve yazmalıdır.

Veli BÜYÜKDALDA
KADINHANI/KONYA

ÖĞRENCİLER DE TARTIŞMALIDIR

Üniversite Yasa Tasarısı tartışılıyor. Ne yazık ki eğitim yaşamının önemli bir kesitini oluşturan öğrenci kitlesi bu tartışmaların dışında tutulmak isteniyor ve dikkate alınmıyor.

Geçmişte bir kısım öğrencilerin Anarşi ve Terör olaylarına karışmış olması, öğrenci kitlesinin tümüyle gözden çıkarılmasına neden olmamalı.

Çıkacak yasanın işlerlik kazanabilmesi ve sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesinin ön koşulu, o yasanın uygulanacağı kesimlerce onaylanmasıdır, kabul edilir olmasıdır. Bu nedenle yasanın öğrencilerce de tartışılması, yeni öğrenim yılına başlayacağımız şu günlerde büyük önem taşımaktadır. Bu olanağın bizlere sağlanacağı inancındayız.

Mithat MANSUROĞLU
ANKARA

ARAYIŞ
HAFTALIK DERGİ

Yazı İşleri Müdürü
O. NAHİT DURU

ARAYIŞ Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş. adına İMTİYAZ SAHİBİ
MEHMET ERDÜL

ADRES:
Reşit Galip Caddesi no. 94
Gaziosmanpaşa/ANKARA
Posta Kutusu: 75
Küçükesat/ANKARA
TELEFON:
28 44 74   26 00 56
PİKAJ ve MONTAJ: *ARA PRESS Teknik Servisi. Tel: 27 85 09*
DİZGİ: ENLEM 80   18 60 71
BASILDIĞI YER: EM–AŞ
Emek Basın Yayın Reklâmcılık A.Ş.

ESKİ SAYILAR İÇİN 60 TL. POSTA PULU GÖNDERİLMELİDİR.

SAYI: 32 FİYATI: 30 TL
26 EYLÜL 1981

ABONE KOŞULLARI
YURTİÇİ:
Yıllık 1.500 TL. Altı aylık 750 TL.
Üç aylık 375 TL.
YURTDIŞI:

Almanya	104 DM
Avusturya	770 Avusturya Şilini
Danimarka	350 Danimarka Kronu
Finlandiya	275 Fin Markkası
Fransa	245 Fransa Frankı
Hollanda	120 Hollanda Florini
İngiltere	25 Sterlin
İsveç	250 İsveç Kronu
İsviçre	100 İsviçre Frankı
Irak	30 Irak Dinarı
Norveç	310 Norveç Kronu
S. Arabistan	194 Riyal
Yugoslavya	2354 Yugoslavya Dinarı
ABD ve Avusturalya	70 ABD Doları

● Abone bedelinin PTT ile; ya da, 'Ziraat Bankası, Gaziosmanpaşa Ankara" Şubesi 1200 numaralı hesabımıza ' yatırılarak, abone fişi ile birlikte banka dekontunun, veya PTT makbuzunun 'PK–75 Küçükesat/Ankara ' Adresine gönderilmesi rica olunur.

DERGİNİN İÇİNDEN

GAZİPAŞA'DAN: "Dil devrimine inat"

ŞİLİ: Başkanlık Sarayı

POLONYA: "Mücadelemizi sürdüreceğiz"

İLETİŞİM: "Söz hakkım insanlık onurumdur"

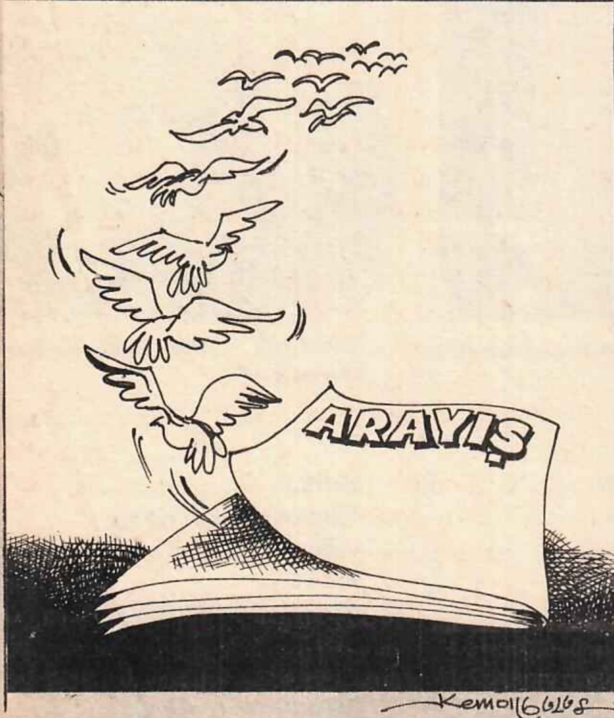
YAZI İŞLERİ'nden

ÇİZGİ DEĞİŞTİRMEK

NASILSIN, iyimisin" faslından sonra *"Pekiyi...... 'yi" niye yazdınız? O konu okurlarımızı rahatsız eder"* diye süren dost konuşmaları ve ardından *"... başlıklı yazıda ne demek istiyorsunuz? Çizginizi mi değiştiriyorsunuz?"* soruları ve de *"Bu hafta dergideki eleştiriler çok ağır, bu denli sert olmak niye?"* diye süren dost uyarıları ile dolu bu hafta geçirdik.

ARAYIŞ'ı kimi dostlarımız *"çok sert"*, kimi okurlarımız *"çok yumuşak"*, kimi de *"anlaşılmaz"* bulduklarını söylüyorlar telefonla, mektuplarla. Bu arada da ARAYIŞ'ı *"çizgi değiştirmekle"* suçlayanlar oluyor.

ARAYIŞ, ilk sayısından bu yana, belli ilkeler

doğrultusunda *"Kavga değil, Barış"* dergisi olma özelliğini korumaya özen gösteriyor. Eleştirilerimizin zaman zaman sert olduğunu söyleyenler olabilir; ancak, bir tekinin bile yıkıcı olduğunu ileri sürebilecek kimsenin çıkacağını sanmıyoruz.

ARAYIŞ çalışanları ve yazı kurulu üyeleri yapıcı ve doğru bildiği, inandığı görüşte eleştirilerde bulunmaya özen göstermekteler. Bu arada zaman zaman sertlik çizgisine ulaştığımız söylenebilir ama yıkıcılık çizgisine değil...

Öte yandan yazılarımızı yumuşak bulananlara söylenecek bir sözümüz de var: *"ARAYIŞ kavga değil barış dergisidir"* ARAYIŞ yayın yaşamına başladığı günden bu yana *"Hem İsa'ya, Hem Musa'ya yaranmak"* amacını gütmedi. Çünkü yayın yaşamındaki işlevi, ilkeleri daha ismi bile konulmadan saptanmıştı. ARAYIŞ ödün vermeden, ilkelerinden uzaklaşmadan görevini sürdürecek, sürdürmeye de özen gösterecek. ARAYIŞ'ı bu yönlerden eleştiren dostlarımız, bugüne değin çıkan sayılarımızı okurlarsa ARAYIŞ'ın çizgisinden hiç sapmadığını, eleştirilerin de daima yapıcı olduğunu göreceklerdir.

Değerli okurlarımız, son haftalarda yazı ailemize yeni katılmalar ayrı bir gurur kaynağı oldu bizler için. Her geçen gün, her yeni hafta ARAYIŞ'a yeni imzalar getirmekte. Kimi zaman konuk yazar olarak, kimi zaman araştırmacı olarak yeni isimler katılıyor ARAYIŞ ailesine.

Önümüzdeki günlerde de TRT'nin emektar spikeri, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yönetim Kurulu Üyesi bir "ablamız" bizlerle birlikte olacak. Jülide GÜLİZAR gelecek haftadan itibaren Kadın ve Gençlik sorunları üzerine yazacak ARAYIŞ'da. Sağlık konularında ise Doktor Turhan TEMUÇİN zaman zaman sizlerle birlikte olacak.

Demokrasiye inanların dergisi, halkın gazetesi ARAYIŞ'da daha nice yeni imzalarla birlikte olacağımızı umuyoruz.

Sizlerden aldığımız mektuplar ışığında noksanlarımızı gidermeye çalışıyoruz. İlk övüncümüz sizlerle bütünleşebilmiş olmaktan kaynaklanıyor. Eksiksiz ARAYIŞ'larda buluşabilmek dileğiyle...

Saygılarımızla...

İKTİSADİ DARVİNİZM

ARAYIŞ

GELECEĞİN iktisat tarihçileri Türkiye'nin 1980 Ocağı ile başlayan dönemini incelerken, belleklerinde kalacak en anlamlı özet *"küçük güzeldir"* cümlesi olacaktır. Başta uluslararası Para Fonu, IMF, olmak üzere etkili resmi ya da resmi olmayan uluslararası kuruluşların ve kimi Batılı dostlarımızın Yunan trajedilerindeki felaket habercisi korolar gibi, tam bir ağız birliği içinde bize önerdikleri 24 Ocak kararları uygulamaya konulurken kimse *"küçük güzeldir"* demiyordu.

Oysa *"küçük güzeldir"* gibi masum ve şirin görünüşlü bir tiyatro panosunun ardında oynanmakta olan trajedi korkutucudur. Bir senfoni Orkestrasının büyük uyumu içinde tüm çalgıların üflediği bu molediyle başlayan sıkı para ve yüksek faiz politikası, o zamanlar *"münafıklıkla"* suçlanan iktisatçıların tüm kaygılarını haklı çıkarmıştır.

*

* *

Para politikasının *"tek ve zorunlu"* çözüm olduğunun *Şaşalı* bir biçimde ilân edildiği günlerde, bu politikayı eleştiren insanlar ne demişti? Bu politikaların üretimi ve yatarımı aksatacağı, özellikle küçük ve orta boy işletmeleri tasfiye edeceği, iflasları arttıracağı, tekelci eğilimleri güçlendireceği, özetle Türk ekonomisinin daralacağı, küçüleceği, dar ve değişmez gelirli halk kesimlerinin tüm yükü çekeceği söylenmişti.

Evet, *"küçük güzeldir"* savıyla yola çıkan bu politikanın iç ve dış mimarları, sonunda Türk ekonomisini küçültüp daraltmışlar, ama buna karşılık küçük ve orta boy işletmeleri de kendi yazgılarıyla başbaşa bırakmışlardır.

*

* *

1981 yılının sonuna yaklaştığımız şu günlerde, Türkiye sınırları dışına çıkıp benzer ekonomik modellerde ısrar eden sınaileşmiş ülkelere bir göz attığımızda, bu tür politikaların oralarda da büyük bir hızla kaçınılmaz sona doğru ilerlediğini görürüz. İngiltere'de işsizlik ve para ekonomisinin doğurduğu öteki sıkıntılar, pasifizmi yaşamlarının en büyük geleneği haline getirmiş bu insanları bile çileden çıkarttı, sokaklara döktü. İşsizliğe ve durgunluğa yol açan paracı ekonomi politikası şimdi Times nehri kenarında bayan Thatcher'e soğuk terler döktürüyor, bakanlıklarda değişiklik yaparak, safra atma yoluyla yeniden, yükselebilme hayalleri kurduruyor.

Batı Almanya'daki sıkıntılar da daha küçük değil. Fransa'da uzun yıllardan bu yana uygulanan bu tür politikalar, Fransız halkını büyük bir coşkuyla Sosyalist Partiye yöneltti.

Amerika Birleşik Devletlerindeki yüksek faiz politikası durumu daha da olumsuzlaştırmış bulunuyor. Bütün bunlar yüzünden şimdi, bir zamanlar bu tür politikaların *"halkla ilişkiler bürosu"* gibi çalışan IMF bile durumdan tedirgin oldu. IMF'nin *"kendinden emin, ağzı pipolu uzmanları"* şimdi bu faiz politikalarının yeniden gözden geçirilmesini öneriyorlar.

IMF uzmanlarının buldukları yeni *"harika çözüm"* ise, kamu giderlerinde kısıntı yapılarak, bütçelerin dengeye getirilmesi. Bu yolla kamu borçlanmalarının piyasada yarattığı gerilim bir ölçüde azaltılarak, faiz oranları düşürülecek.

İlk bakışta karışık bir iktisat dersi gibi görünen bu yeni önerilerin aslında basit bir mantığı var: Bütçelerde kamu hizmetinde kullanılan paralarda kısıntı yapmak, yani bunalımdan çıkışın özverisini yine halktan istemek.

*

* *

Biraz daha özveri... Turgut Özal geçen

hafta televizyonda bunu istiyordu. *"Üç değil, iki yıl daha"* .... Ancak bunu daha açık bir biçimde isteyenler de var. Bir toplantı dolayısıyla Türkiye'ye gelen yüksek düzeyde eski bir IMF yöneticisi, *"Türk insanı biraz daha fedakarlık yapabilir"* diyor. IMF Yöneticisi Peter Bull bir dergiye verdiği ve ileride bir ibret belgesi olarak tekrar takrar okunacak demecinde bakın ne diyor: *"Türk insanında benim gözleyebildiğim büyük bir fedakarlık yapma kapasitesinin varolduğudur. Bu hem fiziksel hem de zihinsel fedakarlığı kapsamaktadır. Türk insanı geçmişte de böylesine bir gerilemeyi kabulleneceğini kanitlamıstır. Buna karşın Türk insanı yine mutlu olmayı hayatı yaşamayi bilmiştir. İşte bu insanın bu özelliği geliştirilebilir."*

*

* *

Biraz ırkçılık da kokan böyle bir yaklaşımın altında yatan mantık olsa olsa bir tür "iktisadi darvinizm" olarak adlandırılabilir. Doğadaki yaşam dengesini açıklamada sık sık başvurulan darvinizme göre, güçsüzlük canlının kendi kusurudur. Dolayısıyla ancak güçlü olan, güçlü olmayı başarabilen canlılar yaşamlarını sürdürebileceklerdir.

İnsanı hayvandan ayıran kalın çizgiyi çeken büyük insanlık ideali ise, bilimi, sanatı, kültürü ve teknolojisiyle Darwinizmin bu demirden yasasına meydan okumayı en büyük ilke haline getirmiştir. Nitekim Kapitalizmin 19. Yüzyılda doğa yasalarını ekonomik alana uygulama istemlerine karşı ilk direnişlerde bu büyük insanlık idealinin cılız sesleri vardır.

*

* *

"O mahiler ki derya içredir ki derya bilmezler." Bu tür ekonomik anlayışın geçen asırdaki uygulamalarını görmüş, bunun dışında kalabilmeyi başarabilmiş bir büyük devlet adamının heykellerinin en küçük ilçelere kadar dikildiği bir ülkede yaşadığımızı unutuyoruz. Atatürk, Batı dünyasının geçen asırda uyguladığı bu modelin İkinci Dünya Savaşı öncesinde yaygın bir bunalım ve felâketle düğümlendiği sırada Türkiye'yi bu girdabın dışında tutmayı başarmış bir önderdir.

Şimdiyse, bazı akıl hocalarının *"eskimistir"* diye sırt çevirdiği bu çözümün yerine daha eski ve iflası kanıtlanmış modellere dört elle sarılıyor. Atatürk'ün çözümü açık, belirli, tutarlı ve gerçekçidir. Bu çözüm, günümüzde moneterist politikanın sonuçlarını görerek yeniden silkinen Batıdaki emek yanlısı düşünce ve hareketlerin gündeme getirmeğe çalıştığı bir çözümdür.

Atatürk'ün çözümü, kamu kesiminin ağırlık ve öncelik taşıdığı bir ekonominin halkçılık ilkesi üzerinde işlemesi esasına dayanır. Başka bir çözüm vardır diyenler, hiç olmazsa bu yıl neyi kutladığımıza bir kez daha bakmalıdırlar.

*

* *

Evet, *"küçük güzeldir"* düşüncesi egemenleştirilmek isteniyor. Yoksul halk yığınlarının, enaz geçim düzeyinin bile altında bulunan geniş halk yığınlarının özveride bulunması, ekmeğini katığını küçültmesi isteniyor. Ama küçülen ekonomi içinde büyüyen devlerin kârından özveride bulunması istenmiyor.

Moneterist ekonominin erdemleri, bu politikanın mimarları, ekonominin holdingleşen isimleri tarafından televizyon ekranlarında uzun uzun övülüyor, basit cümlelerle anlatılıyor. *Herşeyin gerçek fiyatı neyse fiyatı o olsun, dayanamayan piyasadan çekilsin"* deniyor. Ancak, televizyon ekranlarına davet edilmeyen kitlelerin ay sonlarında ızdırap haline gelen sıkıntılarında bu iktisadi darvinizmin konkordato istemi okunuyor. Onların televizyon ekranlarında duyurulmayan sesleri, bu ekonomik modelin söylendiği gibi tek ve zorunlu model olmadığını, bunun mutlaka ve kendilerinden yana bir seçeneğinin bulunduğunu fısıldıyor. İnsanlar, kâra değil, halkın temel gereksinimlerine dönük, ulusal kaynaklara dayalı bir politikanın, hem bunalımdan çıkışı kolaylaştıracağı hem de dışa bağımlılığımızı azaltacağını, iktisadi darvinizmin bu basit mantıkçılarına anlatmak istiyor... •

Türkiye

● Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren İstanbul'a gelen Nato Genel Kurmay Başkanları onuruna Kalender Orduevi'nde verdiği yemekte yaptığı konuşmada "BİR ÜLKENİN ASKERİ BİR İDARE TARAFINDAN UZUN SÜRE YÖNETİLMESİNİN BAZI MAHSURLARI OLDUĞUNU" söyledi ve "ÜLKE YÖNETİMİ TEKRAR SEÇİMLE GELMİŞ BİR PARLAMENTOYA VE HÜKÜMETE TESLİM EDİLECEKTİR" dedi.

● 20 Eylül 1980 günü göreve gelen Ulusu Hükümeti 1. yılını doldurdu.

● Türkiye'nin çehresinin değiştirilmesi için "TOPRAK REFORMUNUN ŞART OLDUĞU" vurgulandı. Yapılacak işler listesinde yaklaşık 50 yıldır yer alan toprak reformu, MGK TARIM KOMİSYONU'NUN HAZIRLADIĞI RAPORLA yeniden gündeme geldi.

● 274 SAYILI SENDİKALAR YASASI İLE 275 SAYILI GREV VE LOKAVT YASALARINDA YAPILMASI ÖNGÖRÜLEN DEĞİŞİKLİKLERLE İLGİLİ ÇALIŞMALARIN SÜRDÜRÜLDÜĞÜ BİLDİRİLDİ. Çalışmaların daha çok bu yasaların aksayan yerlerini düzeltme biçiminde yapıldığı belirtilirken 274 sayılı Sendikalar Yasası'nda fazla bir değişiklik olmayacağı açıklandı.

● Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turgut ÖZAL "24 OCAK KARARLARI ALINMAMIŞ OLSAYDI REJİM BİLE DEĞİŞEBİLİRDİ" DEDİ.

● MAKARNALIK BUĞDAYIN KİLOSU 25 LİRAYA YÜKSELDİ.

● Karabük Demir Çelik Fabrikaları ürünlerine yapılan yüzde 30 oranındaki zamdan sonra özel sektör kuruluşu olan METAS DA DEMİR FİYATLARINA AYNI ORANDA ZAM YAPTI. Fabrikaların son birbuçuk aydır doların değerinde meydana gelen artış yüzünden zararına çalıştığını belirten Metaş satış müdürü Ayhan Öz Metaş'ın sürekli olarak Karabük ile paralel bir fiyat politikası izlediğini söyledi.

● Dışişleri Bakanı İlter TÜRKMEN TÜRKİYE'NİN ABD'NİN ORTADOĞU'DA ASKERİ SORUMLULUK ÜSTLENMESİNE KARŞI OLDUĞUNU AÇIKLADI. Türkmen "Kuwait Times" gazetesine verdiği demeçte Körfez'in güvenliği konusu üzerinde dururken, Türkiye'nin ABD ile askeri pakta girmeye karşı olduğunu da belirtti. Türkmen demecinde Körfez ülkelerinin kurdukları askeri ve ekonomik konuları kapsayan Körfez İşbirliği Konseyi'ni de olumlu bir gelişme olarak karşıladıklarını söyledi.

● Prof.Orhan TÜRKDOĞAN'ın üniversitede ülkücü hareketleri yönettiği gerekcesi ile ERZURUM ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ'nden uzaklaştırıldığı bildirildi.

● Ticaret Bakanlığında, Danıştay kararları uygulanıp eski görevlerine iade edilenlerin, yeniden başka görevlere atandıkları bildirildi. Anlaşmalar Genel Müdürü Üstün Güren, Dış Ticaret Genel Sekreteri Güzey Güldere'nin Danıştay kararları uygulandığı halde, başka görevlere atandığı öğrenildi.

● Yasadışı bölücü APO'cular örgütüne yardımda bulundukları gerekçesiyle tutuklu olarak Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesinde yargılanan CHP ESKİ MİLLETVEKİLLERİNDEN CELAL PAYDAŞ VE AHMET TÜRK TAHLİYE EDİLDİ.

● GAZETECİLER CEMİYETİ tarafından düzenlenen "ULUSLARARASI GENÇ GAZETECİLER ATATÜRK SEMİNERİ" yapıldı. Atatürk'ün 100. doğum yılını kutlama programı içinde yer alan ve üç dil üzerinden düzenlenen seminere Prof.Dr. YÜKSEL ÜLKEN, Doç.TOKTAMIŞ ATEŞ, Gazeteci HAKKI ÖCAL, Doç. Dr. NECLA ARAT, Dr. ORHAN KOLOĞLU, Prof. Dr. YILMAZ ALTUĞ, Doç. ERTUĞRUL ÖZKÖK, Doç. EMRE KONGAR ve 30 yabancı gazeteci katıldı.

● "Yürürlükte bulunan mevzuat ve Genel Müdür emriyle" görevinden alındıktan sonra "Yürütmenin durdurulması ve iptal" istemiyle Danıştay'a başvuran "ANARŞİ VE TERÖR" programının yapımcısı Baki ÖZİLHAN'ın başvurusu reddedildi. Danıştay, işe son verme tasarrufunun, 1402 sayılı yasanın Sıkıyönetim Komutanlarına verdiği yetkinin kullanılması ile ortaya çıktığını ve bu nedenle "DAVA AÇILAMAYACAĞINI" bildirdi.

● "YURDA DÖN" çağrısına uymayan YAHYA DEMİREL, Bakanlar Kurulu kararı ile TÜRK VATANDAŞLIĞINDAN ÇIKARILDI. Demirel'in mallarına el konacak ve hazinece tasviye edilecek.

Dünya

● MISIR YEDİ SOVYET DİPLOMATINI SINIR DIŞI ETTİ. Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat Sovyetler Birliği'ni kendisine karşı komplo kurmakla suçlarken, Mısır hükümeti Sovyetler Birliği'nin Kahire'deki büyükelçisinin de aralarında bulunduğu 7 Sovyet diplomatını Sedat'ı devirmeyi amaçlayan komploya karıştıkları gerekçesiyle sınır dışı etti.

● Yugoslavya ve Romanya'nın Sovyetler Birliği'ni POLONYA'YA ASKERİ MÜDAHALEDE BULUNMAMASI KONUSUNDA UYARDIKLARI BİLDİRİLDİ. Romanya ve Yugoslavya arasında Belgrad'da yapılan görüşmeler sonunda yayınlanan ortak bildiride ülkeler arasındaki yumuşama politikasının devam etmesi için vazgeçilmez şartın "Bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne kesin olarak saygı" olduğu kaydedildi.

● Solcu Muhalefet Lider Papandreau'nun 18 Ekim seçimlerinde iktidara gelme ihtimalinin belirmesi üzerine Yunan ordusunun yönetime EL KOYMAK İÇİN HAREKETE GEÇECEĞİ, Savunma Bakanı Averof'un da bu nedenle seçim öncesi bir genelge yayınladığı açıklandı.

● Kuveyt Emiri Şeyh Cabir El-Ahmet El-Sabah'ın "ORTADOĞU da BARIŞ İÇİN HERTÜRLÜ GÖRÜŞMEDE FKÖ'NÜN YER ALMASI GEREKTİĞİ İNANCINDAYIM' dedi.

● Libya Devlet Başkanı Muammer Kaddafi, Kararlılık Cephesi liderleri ile yaptığı toplantıda, ARAP–İSRAİL SORUNUNUN ARTIK ARAP–AMERİKAN SORUNU HALİNE GELDİĞİNİ SÖYLEDİ.

● ABD Dışişleri Bakanı Alexander HAİG SUUDİ ARABİSTAN'A SATIŞI YAPILAN AWACS UÇAKLARININ ORTADOĞU'DAKİ TÜM ÜLKELER YARARINA OLACAĞINI İLERİ SÜRDÜ. Haig, Awacs uçaklarının satışının bölgeye yapılacak olası bir dış müdahale için caydırıcı unsur olacağını da sözlerine ekledi.

● FEDERAL ALMANYA BAŞBAKANI HELMUT SCHMİDT'in Federal Almanya'daki Amerikan aleyhtarı şiddet olaylarını kınadığı ve Amerikalılar ile Almanların dost olduklarını söylediği bildirildi.

BEGİN "YENİ OLANAKLAR" TANIYOR

İSRAİL Başbakanı Menahem Begin, Washington'da Başkan Ronald Reagan ile yaptığı görüşmeler sonrasında, İsrail'in ABD ordusuna yeni olanaklar tanıyabileceğini duyurdu.

ABD Hava Kuvvetleri'ne bağlı savaş ve taşıma uçaklarının İsrail üslerinden yararlanabileceğini, Amerikan tanklarının da İsrail topraklarında barınabileceğini söyleyen Begin, Akdeniz'de görev yapan Amerikan 6. Filosunun İsrail limanlarını kullanabileceğini açıkladı. Başbakana göre İsrail Savunma Bakanı Arjel Şaron ile ABD Savunma Bakanı Caspar Weinberger, konu ayrıntıları üzerinde çalışmaktaydılar.

Gerçekte Begin'in önerisi zamanlama açısından "ilginç" bir dönemde ortaya çıkmıştı. Başbakan, "sadık bir ABD müttefiki olduklarını" vurguluyor ve Washington ile "yeni bir stratejik işbirliği başlatacaklarını" söylüyordu. İşbirliği, "Ortadoğu'ya yönelik Sovyet yayılmacılığını engellemek" amacına dönüktü.

Bu arada İsrail'in, Ortadoğu üzerinde "görev yapan" Amerikan casus uydularının elde ettikleri bilgileri istediği, Washington kaynaklı haberlerde vurgulanıyordu. Ayrıca İsrail, ABD yönetiminin Suudi Arabistan'a "hava erken uyarı ve kontrol uçakları" (AWACS) satma girişiminden de hoşnut kalmamıştı. Öte yanda ABD, yeryüzündeki "sorun noktaları" için hazırladığı "çevik kuvvet" e ikmal depoları peşindeydi.

Bu öneri Kasım ayında anlaşma metnine dönüşecek. Gelişmelere bakılırsa iki ülke arasındaki sorunlar da

Begin—Reagan

çözülmüş durumda. ABD'nin Ortadoğu konusunda İsrail'e daha çok bilgi aktarması, Suudi Arabistan AWACS' larının etkisini azaltabilir. Karşılığında da büyük bir olasılıkla ilk kez Ortadoğu'da kullanılacak "çevik kuvvek" iyi bir üs kazanacak. Zaten Pentagon, uzunca bir süredir, "bu birliklere harekat boyunca nasıl destek sağlanacağı" konusunda çalışıyordu.

Şimdi "stratejik işbirliğinin" ilk kez hangi olayda gerçekleşeceği merakla bekleniyor. •

SEVİNDİRİCİ İKİ HABER

MGK'nin evlilik-dışı çocukların hukuksal durumlarını düzenleyen ve bu türden ilişkiler konusuna yasal açıklık getiren kararı ve Sağlık Şura'sında karar altına alınan kürtaj izin, geçen Cumartesi günü birlikte yayımlandı.

Arayış'ın öteden beri savunduğu* bu konuların bu biçimleriyle karara bağlanması, kanımızca, insan hakları ve çağdaş hukuk açısından çok önemli adımlardır. Hattâ, Türkiye, bu yeni uygulamalarla, birçok Batı ülkesinden daha ileri, insan haklarının uygulanmasında çağın gereklerine daha yakın duruma gelmiştir, denebilir.

Ülkemizde yıllar yılı tutucu ve gerici çevrelerin desteklediği ve varlığı binlerce genç annenin ölümüne yol açan kürtaj yasağının kaldırılması, ve yine yaygın değer yargıları açısından "kötü" gözle bakılan evlilik—dışı ilişkilerin ve onlardan doğan, toplum dışına itilen çocukların yasal güvence altına alınması, insan hak ve özgürlükleri açısından çok önemlidir:

'Yasa—dışı' bir ilişki kurarak, kendi özgür iradeleriyle, birlikte yaşamağa karar veren iki kişi, en temel insan haklarından birisini, kendi yaşam biçimini ve ilişkilerini belirleme hakkını kullanmaktadırlar. Yasanın, bu iradeyi sonradan yasal sayması ve yine kendi istekleriyle o iki kişinin ilişkilerini 'tescil' etmesi, bu temel hakka bir saygı belirtisidir. Aynı şekilde, iki kişinin kendi ürünleri olan bir çocuğu istememelerinin yasal 'izin' altına alınması, kişilerin özgür iradelerine; yaşamlarını, geleceklerini biçimlendirme haklarına yasal bir saygı anlamına gelir.

Ayrıca, bu iki kararın aynı zamanda yürürlüğe girmeleriyle, birlikte doğuracakları etkiler, daha da önemli olacaktır. Kişilere özgürce yaşama alanında tanınan bu haklar, toplumun ve değer yargılarının baskıları yüzünden gizli yürüyen ve yine bu yüzden çarpıklaşan ilişkileri düzeltecek, kişilere daha insanca yaşama yolunda, daha mutlu olma yolunda önemli olanaklar sağlayacaktır.

Bu yürekli adımları, Türkiye'nin gelecekte yeşereceğini beklediğimiz demokratik ortamının, küçük de olsa, iki muştucusu; o geleceğe ve o ortama daha da umutla bakabileceğimizin iki kanıtı sayıyoruz.

* *Bkz.* Arayış*'ın 18 inci ve 27 nci sayılarında, uzmanımız Zeynep Aruoba'nın ilgili yazıları.*

EGE DENİZİ VE BATI AVRUPA

ORTAK Pazar Parlamentosunun Yunanistan'ın Ege denizini bir Yunan gölü haline getirmeyi amaçlayan iddialarını içeren bir raporu kabul etmesi, Türkiye'nin yaşamsal çıkarlarına ağır bir saldırıyı ifade etmektedir. Avrupa Parlamentosunun kararı, Yunanistan'ın yanında Ortak Pazar ülkelerini Türkiye'ye karşı taraf tutar bir duruma düşürür.

Türk halkı Yunanistan'ın Ege'deki karasularını 12 mil'e çıkarmasını asla kabul etmez. Konunun teknik ayrıntılarına girmeye hiç gerek yoktur. Bu konuda Türkiye kesinlikle haklıdır ve haklarını korumada kararlıdır. Unutmamak gerekir ki, Yunanistan'ın karasularını 12 mil'e çıkartması geçmiş Türk hükümetlerince bir savaş nedeni olarak kabul edilmiştir.

Yunanistan'a önerimiz, bu anlaşmazlığı hakça bir biçimde ve ikili görüşmeler yoluyle çözmek için Türkiye ile diyalogunu sürdürmesidir. Yunanistan'ın yapıcı tutumunu Türk halkının aynı biçimde karşılık vereceği kuşkusuzdur. Batılı ülkeleri arkasına alarak Türkiye'yi bağmaya çalışmanın Yunanistan'a hiçbir şey kazandırmadığı yakın tarihde görülmüştür. Yunanistan'ın yeniden böyle maceralara girişmeyeceğini ummak istiyoruz.

Bu arada Batı Avrupa ülkelerine de şunu söylemek gereğini duyuyoruz: Türkiye, özgür ve demokratik Batı Avrupa ile birlikte yaşamak istemektedir. Avrupalılar Türkiye ile ilişkilerini günlük görünümlere bakarak değil, geniş bir tarihsel perspektif içinde değerlendirmelidirler. Türkiye'yi demokrat Batı'dan koparmak ve Batı dünyası içindeki çelişkilerde Batı Avrupa'ya karşı ve kendilerinden taraf bir konuma getirmek isteyen güçlerin oyununa gelmemek gerekir. Bu konuda Türkiye'nin olduğu kadar, Avrupa'nın da sorumluluğu olmak gerekir. Türkiye, Batı Avrupa içindeki yerine yaraşır bir toplumsal ve siyasal yapı ve konum içinde olmakla bu sorumluluğunu yerine getirebilir. Batı Avrupa ise, bu sorumluluğunu, Türkiye ile ilgili değerlendirmelerinde özenli davranmakla, Türkiye'nin ulusal çıkarlarını ve kendi çıkarlarını gerçekçi bir biçimde gözetmekle yerine getirebilir. Bunu beklemek, Batı Avrupa'nın siyasal deneyimlerine inanmaktır ki, herhalde bu da gerçekçilikten uzaklaşmak değildir. •

OLAYLARIN YORUMU

TUC KONGRESİ

İNGİLTERE'de sendikalar bir bakıma çok güçlüdürler. Kalabalık yoğun bir ücretli kesim üzerinde temellenmişlerdir. Güçlerini tek bir üst örgüt olan TUC (Sendikalar Kongresi)'nin çatısı altında toplanmışlardır. Köklü ve eski bir geleneğin mirasçısıdırlar. İşçi Partisi diye bir parti kurmuşlardır, onun aracılığıyla parlamentoda seslerini duyururlar, hatta iktidar olurlar.

Ancak, İngiliz sendikalarının önemli bir zaafı da vardır. Üzerinde bir zamanlar güneş batmayan bir imparatorluğun parçası olmak, onları çeşitli sorunlar karşısında, bu arada iktidar sorunu karşısında aktif ve duyarlı olmaktan alıkoyucu alışkanlıklar kazandırmıştır. Dünyanın başlıca zenginliklerinin toplanıp biriktirildiği bir adada, sendikalar açısından, üyeleri için bir şeyler sağlamak, belli bir güç kazandıktan sonra, iktidarda kimler olursa olsun pek zor olmamıştır.

Thatcher de "güçlü" sendikaların faaliyet gösterdiği bu ülkede sendikalara temelde karşıt olan iktidarını kurabilmek ve bilinen programını uygulayabilmek şansını, sendikaların bu zaafı sayesinde elde edebilmiştir. Ne var ki, İngiltere'nin bugünkü koşullarında Thatcher'in politikası sendikalar üzerinde, eski alışkanlıklarını terketmeleri yolunda tam bir şok tedavisi etkisi doğurmuşa benzemektedir. Eylülün ilk yarısında Blackpool'da toplanan TUC kongresi bu şok tedavisinin sonuçlarını açıklıkla gözlemleme olanağı sağlamıştır.

Kongrede, sendikalar, İngiltere'nin nükleer silahlardan tek taraflı olarak arındırılması gibi radikal kararlar aldılar. Bu arada Thatcher'in ekonomi politikasına şiddetle tepki göstermekte oybirliği içinde davrandılar. TUC Genel sekreteri Len Murray kongrede yaptığı konuşmada iktidarın kamu işletmelerini özel sektöre devretmeye ve ücretleri sınırlama eğilimlerinin genel grevle cevaplandırılacağını açıkladı ve kongrenin onayını gördü. Murray, ücretlere sınır konulması, kabul edildiği takdirde, iktidarın bu kolay yolun cazibesine kendisini kaptıracağını ve bunalımdan çıkış için tek ve geçerli yol olan yapısal dönüşüm gereğini gündeme getirmenin büsbütün güçleşeceğini vurguladı.

Ücretleri sınırlandırmayı düşünüyor

TUC'nin bu kararlı çıkışına rağmen fiat artışlarının yüzde 10.9'a ulaştığı İngiltere'de Thatcher, ücretlerin yüzde 4'lük bir artış hızıyla sınırlanacağını açıklamış bulunuyor. Öyle görünüyor ki, önümüzdeki dönem İngiltere'de sosyal gerginliklerle dolu geçecektir; ve bu dönem boyunca, sendikalar ve çalışan kesimler açısından tutarlı bir İşçi Partisi oluşturup, tutarlı bir çizgide iktidar olmasını sağlamaktan başka çıkar yol olmadığını öğretmek için Thatcher elinden geleni yapacaktır. •

BATI ALMANYA'DA NELER OLUYOR

GEÇTİĞİMİZ GÜNLERDE A.B.D. Dışişleri Bakanı Haig'in Batı Almanya'yı ziyareti sırasında yapılan karşı gösterilerden sonra, Batı Almanya'daki Amerikan Kuvvetleri Komutanı suikaste uğradı. O arada, Batı Almanya'daki Amerikan üslerine yapılan bombalı saldırılar da günlük olaylara dönüştü.

Batı Almanya, Doğu ile Batı Avrupa'nın kesiştiği nokta. Batı Alman topraklarındaki silâh ve asker yığınağının, hemen hemen dünyada benzeri yok. Bu büyük yığınak nedeniyle Batı Almanlar, ülkelerini bir barut fıçısına, bir cephaneliğe benzetiyorlar ve birgün bunun patlamasından kaygı duyuyorlar.

Öte yandan, iki dünya savaşının ve Prusya militarizminin yarattığı izlenimlere belki ilk bakışta aykırı gözükebilir ama, "yansızlık ve pasifizm" geleneksel Alman ideolojisinin bir parçası.

Ayrıca, oldukça eski geçmişe dayalı çok yönlü dış politika ilkesi, Sosyal Demokrat Parti Başkanı eski Şansölye Brant'ın Ostpolik'i çerçevesinde bir süredir gündemde bulunuyor.

Bunlara ek olarak birçok Batı Alman, Avrupa'nın ortasında tarafsız bir bölgeye dönüşmüş ve birleşmiş bir Almanya özlemi çekiyor. Yansızlığı ve pasifizmi, bu özleme giden yol olarak görüyorlar.

Bu eğilimlerin yanında, Amerika'ya karşı görüşler de gittikçe yaygınlaşıyor. Özellikle, Batı kampının savunmasına hastalık derecesine bağlı, kendisini bundan sorumlu sayan, sağa dönük bir Başkanın yönetimindeki sert ve yüksekten konuşan bir A.B.D., Batı Alman halkına pek çekici, pek şirin gözükmüyor.

Bu ve öteki nedenlerle, Batı Almanya'da "yansızlık, pasifizm ve Amerika aleyhtarlığı" formülü, resmi bir ideoloji olmasa bile büyük yığınlar arasında yaygınlaşıyor. •

KİMONO ŞOVUNDAN TV ŞOVUNA

- 24 Ocak kararlarının mimarı Turgut Özal ekonomik programa kadar kendine özgü davranış biçimi ve uslubu ile de ilgi çeken bir kişi. Geçtiğimiz aylarda basında yer alan *"kimonolu"* basın toplantılarından sonra şimdi de televizyon ekranlarında *"yalın"* ve *"direkt"* bir anlatımla ekonomik uygulamalarının bir bilançosunu çıkarıyor.

- Serbest kura geçiş hazırlıklarından, dışsatımdaki artışlara, oradan enflasyon oranındaki düşüşe kadar *"pozitif"* bir bilanço çıkarıyor Özal. Gerçekten başarılı bir uygulama mı, yoksa Turgut Özal şimdilerde başladığı bu yeni televizyon dizisinde maliyeti hep çalışanların sırtına yüklenen bildik bazı uygulamaları *"ambalaj"* değiştirip karşımıza mı çıkarıyor...

BAŞBAKAN Yardımcısı Turgut Özal, ekonomik konularda televizyon aracılığı ile görüşlerini daha önce belirtmiş olan ilgililere yanıt niteliğindeki televizyon konuşmasını 16 Eylül 1981 gecesi yaptı.

Bize erişen dinleyici tepkilerinden, Özal'ın konuşmasının, içeriğinden çok, yalınlığı ile dinleyicileri etkilediği anlaşılıyor.

Aslında bu şaşırtıcı değil. Çünkü, doğasında mı vardır, yoksa öyle gözükmek mi işine gelir, bilmiyoruz ama, Özal, mimarı olmakla ün saldığı ekonomik modeliyle, bu modeli anlatımıyla, en çetin sorunlara yaklaşım biçimiyle, örneğin kimono ile kamu oyuna resim verirken yaptığı gibi birçok davranışıyla yalın olmağa özen gösteriyor. Televizyon konuşması da bu genel tutumunun bir uzantısıydı.

KLASİĞİN ARAPÇASI

Alışılmış rahatlığı içinde Özal, 24 Ocak 1980 gününden beri uygulanmakta olan ekonomik modele ilişkin olarak **"Bildiğiniz gibi, birbuçuk senedir bir program uygulanmaktadır. Bu program aslında klasik bir program değildir."** diyor.

Ama konuyla uzaktan yakından ilgili herkes biliyor ki, uyguladığı program, ulusal ve uluslararası büyük iş çevrelerinin, uluslararası özel ve resmi kredi kurumlarının, sınaileşmiş büyük batı ülkelerinin, öteden beri başta Latin Amerika ülkeleri olmak üzere birçok ülkede uygulatmayı başarıp da, 24 Ocak 1980 gününe dek Türkiye'ye uygulatamadıkları, her bakımdan klasik bir modeldir.

Hele Özal'ın, **"Program... Türkiye'nin şartlarına da uyarak hazırlanmış bir programdır ve bu manâda tatbik edilmektedir"** yolundaki sözlerine katılmak olanaksız. Çünkü, 24 Ocak kararları, enflasyonu yavaşlatmak amacıyla önce, üretimi, tüketimi, yatırımı yavaşlatmayı, yani ekonomiyi küçültmeyi, daraltmayı öngörür. İşsizliğin artmasını, gelir dağılımının dar ve değişmez gelirler aleyhine daha da bozulmasını, küçük ve orta işletmelerin, güçsüzlerin yok olmasını göze alır. O bakımdan sınaileşerek kalkınmayı, hakca bir gelir dağılımını ve ulusal bağımsızlığını güçlendirmeyi ulusal özlem olarak benimsemiş bir toplum için böyle bir modelin, ne ulusal özlemlere ne de koşullara uygun olduğu söylenebilir.

SERBEST KURA GEÇECEĞİZ

Dünyada fiyatı değişmeyen hattâ düşen petrolün bile yurt içi fiyatının sürekli yükselmesine neden olan ve üreticisiyle tüketicisiyle belimizi büken döviz fiyatları konusunda da Özal, **"... döviz fiyatlarının serbestce tayin edilmesine daha bir müddet zamanımız var"** diyerek, ileride **"serbest kur sistemine"** geçileceğini ima ediyor.

Böylece Özal, sınaileşmiş, güçlü ekonomilerde bile bu sistemin enflasyon—devalüasyon—enflasyon yoluyla ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerinden ve bu yüzden sistemle ilgili yakınmaların gittikce artmakta olduğundan, o arada Amerika Birleşik Devletlerinde, bir tür sabit kur uygulaması anlamına gelen altın standardı sistemine dönüş konusunda ciddi yönelimler ve çalışmalar olduğundan habersiz gözüküyor ya da bunları bilmezlikten geliyor.

Dış ticaret açıkları büyüdüğüne ve dış ödemeler alanında özlenen denge bir hayli uzaklarda olduğuna göre, bu, aynı zamanda, başta dolar olmak üzere öteki yabancı paraların fiyatlarındaki artışların, başka deyişle devalüasyonların sürmesi demek oluyor.

"FEVKALADE FAYDALI" BİR POLİTİKA!

Özal, serbest faiz politikası konusunda da **"Bu politikanın da faydalarını gördük. Memlekette tasarruflar büyük çapta gelişmeye başladı"** diyor.

Bilerek ya da bilmeyerek mevduat kavramı ile tasarruf kavramını birbirine karıştıran Özal'ın bu görüşüne de katılma olanağı yok. Gerçekten mevduatta önemli artışlar oldu. Ama bunlar yatırıma dönüşmedikce tasarruf sayılmaz. Oysa yatırımlarda anlamlı artışlar olduğu söylenemez. O nedenle, piyasadaki, halkın elindeki nakit fazlası bankalarda toplanıyor demek daha doğru olur.

Ayrıca, mevduatın artmasından yani, nakit fazlasının bankalarda toplanmasından daha önemli olan, bu kaynakların, kalkınmanın gerektirdiği, toplum yararının gerektirdiği üretken ve verimli alanlara yöneltilmesidir. Oysa Özal'ın bu konuda hiçbir çaba göstermediği gözden kaçmıyor. O, bunu serbest piyasa mekanizması yapsın, diyor. Ama kalkınmamız için, toplum yararı için, ulusal çıkarlar için zorunlu olup da pek kârlı olmayan şeyleri, Devlet de yapsın istenmediğine göre, kim yapacak, bunlar yapılmazsa kalkınma nasıl gerçekleştirilecek, ulusal bağımsızlığımız nasıl güçlenecek, sorularına yanıt veremiyor.

DIŞSATIMDAKİ ARTIŞ SÜRECEK Mİ?

Dışsatım konusunda, Özal, 1981 yılının ilk yedi ayında dışsatımın geçen yılın eş dönemine bakışla yüzde 55 arttığını belirttikten sonra, **"ümit ediyoruz ki, bu sene 4,2 ile 4,5 milyar dolar civarında bir rakkama erişiriz"** diyor.

Eldeki veriler, dışsatım alınında gerçekten umut verici gelişmelerin varlığını gösteriyor. Dışsatımın toplam olarak artması, ve o arada, özellikle, sınai ürünler dışsatımının hızla artması sevindirici.

Dışsatımın artmasında, kur politikası ile iç tüketimi n gerilemesi yanında, İran—Irak savaşı gibi İran olayları gibi konjonktürel etmenlerin de kuşkusuz büyük rolü var. O nedenle, dışsatım konusunda gözlemlenen artışın sürekli olamayabileceği olasılığı zaman zaman akla geliyor. Bu bakımdan, dışsatımdaki bu olumlu gelişmenin sürekli olmasını ve bu amaçla gerekli tüm önlemlerin alınmasını diliyoruz.

Ulusal gelir ve üretim konusunda Özal, **"Milli gelir son iki sene negatif artışından sonra bu yıl ilk defa pozitif artışı geçmektedir... Bu uygulanan politikanın doğru olduğunun en belli başlı delilidir"** diyor.

YA TARIMDAKİ DURUM!

Diyor ama, tarım ürünleri rekoltesi pek parlak olmadığına, sanayide kapasite kullanımı yüzde 55 dolayında bulunduğuna, yatırımlarda anlamlı bir kıpırdama başlamadığına göre ulusal gelirde ortamda yüzde 4 dolayında olacağı ileri sürülen gerçek artışın nereden kaynaklandığı, konuyla ilgili olanlarca merak ediliyor.

Eğer ulusal gerçek gelirdeki söz konusu gelişmeyi doğrulayan üretim artışları varsa, bunlar, Özal modelinin geçerli olmasında değil, yeni yönetimin etkinliğinden ve belli çevrelerin tu—kaka ettikleri kamu iktisadi teşebbüslerinin üretimlerindeki artışlardan kaynaklanmaktadır. Ayrıca, Eylül 1980'den başlayarak belli bir iyileşme olmasına karşın 1980 yılı ekonomik alanda üretim gibi, yatırım gibi, ulusal gelir gibi göstergelerin, makro büyüklüklerin öylesine düşük olduğu bir yıldır ki, bu düşük düzeyden başlayan canlanma belirtilerini modelin bir başarısı imiş gibi göstermek, çok yalın bir değerlendirme olur.

ÖZAL'IN REKORLARI

Özal'ın televizyon konuşmasında verdiği en ferahlatıcı haberlerden biri, kuşkusuz, enflasyonun yavaşlamış olması. Endekslerde, son zamanlarda başıboş bir biçimde yükselmekte olan ev kiraları yer almadığı için fiyat artışları olduğundan küçük gözüküyor ama, yine de enflasyon hızında geçen yıla bakışla bir yavaşlama olduğu gerçek. Hattâ, son zamanda yabancı basında da sık sık söz edildiği gibi bu konuda Özal bir rekor kırdı.

TV dizisine başladı

Ama başbakan yardımcısı, büyük tüketici kitlelerin yaşam düzeyini geriletmede, geçim yüklerini ağırlaştırmakta, işsizlik artışında, gelir dağılımını bozmada, devalüasyon ve zam konularında, tekel ve oligopol kârlarını arttırmakta da rekorlar kırdı ve kırıyor. Enflasyonu, büyük ekonomik ve sosyal maliyetler pahasına ve tüm yükü, enflasyonda günahı olmayanlara yükleyerek yavaşlatıyor. **"Türkiye'de yokluklar kalmamıştır"** derken, en büyük yokluğu, büyük kitlelerin satın alma gücü yokluğunu, geçim gücü yokluğunu, yokluktan saymıyor... ●

24 OCAK'TAN BUGÜNE

BÜLENT TANLA

PIAR ARAŞTIRMA
GENEL MÜDÜRÜ

- **24 Ocak öncesindeki yokluk, karaborsa, vurgun gibi çarpık olgular, bu tarihten önce benimsenmiş bulunan ve devletin yol göstericilik işlerini yüklendiği plânlı kalkınma modelinin yanlığına dayandırılamaz.**
- **Para politikasına ilişkin olarak yapılan son düzenlemelerin 24 Ocak kararlarının temel felsefesine aykırılığı, anılan kararın değerlendirilmesi açısından anlamlıdır.**

24 OCAK kararları ile uygulanmaya başlayan serbest piyasa ekonomisi modeli, gerçekten tüm düzenleme çabalarına rağmen ilk sonuçlarını olumsuz biçimde vermeye başlamıştır. Bu sonuçları, modelin iç tutarlığına ters düşmesine rağmen, alınan yeni önlemlerle izlemek mümkündür.

24 Ocak kararları ile başlanan ekonomik reorganizasyon çalışmasının bugünkü ve yakın gelecekteki durumunu açıklamak için, 24 Ocak öncesi ekonomik durum ile yeni ekonomik modelin amaç ve araçlarını ciddi bir biçimde incelemek gerekmektedir. Böyle bir incelemenin bilimselliğini koruyabilmek için, duygusallıktan uzaklaşmak gerektiği de açıktır.

24 Ocak kararlarının, salt bugünkü resmi göstergeleri açısından dahi, Turgut Özal, iş çevreleri ve bazı bilim adamlarının değerlendiriş biçimlerinde, gerçeklerden uzaklaştıkları görülmektedir.

24 Ocak öncesi ve günümüzde Türkiye ekonomisinin genel yapısında, herhangi bir değişim gözlemlenmediği gibi, ileride değişikliğe neden olabilecek herhangi uzun vadeli bir ekonomik önleme de rastlanmamaktadır.

Başbakan yardımcısı Özal, toplantılarda, "**24 Ocak öncesindeki yokluk, karaborsa, vurgun ve havadan para kazananları**" vurgulamakta ve işadamlarına hatırlatmaktadır. Özal'ın kendisi gerçekten de mevcut bu çarpık olguları, 24 Ocak öncesi politikalarda benimsenmiş bulunan ve devletin "yol göstericilik" işlevini yüklendiği, planlı kalkınma modelinin yanlışlığına dayandırmaktadır. Özal, sonuçları açısından karşılaştırdığı ekonomik modellerde, bunların içinde uygulandığı siyasi ortamı ve üretim ilişkilerini gözardı etmektedir.

UÇURUMA GİDEN TASARRUF SAHİPLERİ

Kalkınma modellerinin temelini oluşturan kaynakların rasyonel biçimde kullanılması ve yatırımların sağlam (öz) kaynaklarla karşılanabilmesi ilkesi, modelin uzun vadeli amacı olarak ele alınmaktadır. 'Sıkı para politikası' ve kaynak yaratıcı diğer parasal politikalar, yukarıda anılan amaca hizmet edebildiği ve kaynakların bol ve serbest olduğu ekonomilerde bir anlam ifade edebilir. Bu politikalar bugünkü durumları ile üretim artışı beklediğimiz sektörlerin sadece acil kaynak ihtiyacını karşılamakla kalmayıp, kurumları maliyet enflasyonu ile de karşı karşıya bırakmaktadır. Bu önlem sonucunda, oluşan yeni birçok banker ve tefeci uygulamaları, uçuruma doğru giden tasarruf sahiplerinin ve ödünç para kullanan firmaların durumlarını da 1981 yılı tamamlanmadan izleyeceğiz. Kaynak yaratma ve enflasyonu önlemek için yüklenilen toplam mevduatta, çıplak olarak bir patlamadan söz edilebilir. Yalnız aşağıdaki tabloda, bankaların 27 Mart 1981 tarihindeki toplam mevduatı incelendiğinde, reel mevduatın 1979 yılının 31 Aralık düzeyine çıkmadığı anlaşılmaktadır.

Kişi başına gelirin artmaması, çalışanların sayısında değişiklik olmaması ve GSMH'ya oranla vergi gelirlerinin artması, benimsenen yüksek faiz haddi uygulamasından beklenenin tersi sonuçları oluşturmaktadır. Tırmanan banker faizlerine karşı ödünç para verme işlemlerinde yapılan düzenleme, Serbest Piyasa Ekonomisi modeline ters düşmekle birlikte, kaçınılmaz bir karar olarak alınmıştır.

24 Ocak kararlarının özünü oluşturan parasal düzenlemelere ağırlık verilen bu yazımızda, konvertibiliteye geçiş hazırlıkları ve garantisiz ticari borçların tasfiyesi uygulamaları ile hergün yeni yeni "havadan para kazanan" grupların oluşması olgusu sergilenmektedir. Buna karşılık üretim artışı ve demokratik kalkınma için özverisini esirgemeyen ulusumuz, bu önlemler sonucunda yabancı ekonomiler karşısında hergün biraz daha yoksullaşarak işine başlamaktadır. Ekonominin can damarı olan parayı, önce Serbest Faiz haddi ile kaynak oluşumuna yönelten, daha sonra da tasarrufların istenilen hacime varamaması nedeni ile, tırmanan faiz haddi ve tefecilik ilişkilerine sınırlama getirmek gereği, 24 Ocak Kararlarının doğal bir sonucudur.

24 Ocak kararlarının ekonomik göstergeleri, elbette bundan ibaret değildir. Söz konusu göstergelerin, teker teker, bağımsız incelemelerin konusu yapılması bir gerekliliktir. ●

BANKALARIN TOPLAM MEVDUATI
(MİLYAR TL)

	Cari fiyatlarla	Toplam Eşya Fiyat Endeksi (1963 = 100)	1963 Fiyatlarıyla
31 Aralık 1979	443.4	1577.8	281.0
31 Mart 1980	475.9	2326.5	204.6
30 Haziran 1980	498.1	2547.9	195.5
30 Eylül 1980	618.0	2681.2	230.5
31 Aralık 1980	669.7	3071.4	218.0
27 Mart 1981	768.5	3256.6	236.0

* Prof. Demir Demirgil'in incelemesinden.

DANIŞMA VE ÜSTADLIK ÜZERİNEDİR

FİKRET OTYAM

ÇEŞİTLİ anlamlar taşıyan sözcüklerimiz pek boldur dilimizde. Örneğin danışma. Danışma, yapma, ondan öğrenme gibilerine de gelir tersi de; "bir bilene danışayım" deriz. Danışma Meclisine, inanıyorum ki sayın seçiciler, gerçekten danışmaya değer kişileri seçeceklerdir. Özellikle, adayın geçmişteki başarı derecesi, iş ve özel yaşamında yarattığı itibar, ahlâki durumu, sağlığı, Atatürk çizgilerine uyumu, Danışma Meclisi'nin işlevine uygun olup olmadığı, meslek yaşamındaki başarı derecesi, kendisini topluma kabul ettirip ettiremediği gibi noktalara dikkat edilecekmiş, seçimde bunlara bakılacakmış basın haberlerine göre. Bunlar, basına yansıyan özellikler, sanılmasın ki seçiciler salt bunlarla yetinecekler, elbette vardır bildikleri kimbilir daha neler nelere bakacaklar temellerin sağlam atılması için. Seçecekler de asker kişiler, ince eleyip sık dokurlar, kılı kırk yararlar, arada bazı çürükler de neden olmasın, ama ne kadar az olursa ülke için o kadar hayırlı ve yararlı olur çürüklerin az olması. Hoş, gönül hiç olmamasını diler ama "olsa da olmuş olur!"

Üniversiteden birkaç aday ismi gördüm gazetelerde. Örneğin Atatürk Üniversitesi eski rektörlerinden Prof. Kemal Bıyıkoğlu, profluk mertebesine bir türlü erişememiş doçent—gazete yazarı Mukbil Özyörük gibi. Her ikişini de iyi tanırım ve seçilmelerini gönülden dilerim.

ATATÜRKÇÜLÜK

Bay Bıyıkoğlu, iyi bir Atatürkçü olmasa bile büyük önderin adını taşıyan bir üniversitede rektörlük yapmış ve döneminde kan gövdeyi götürmüştür. Tam Atatürkçü nasıl olunur, bunun kesin bir formülü bir yıldır hazırlanamadı, yani ölçüleri, kalıbı. Bu olaydı koyardın kalıba uydu uydu, uymadı mı sallarsın öteye sen Atatürkçü değilsin diye! Ama dedim ya bunun formülü henüz kesinleşmedi, kesinleşmediği için, kimseye sen iyi Atatürkçüsün ya da değilsin demek doğru olmaz sanırım. Bay Bıyıkoğlu bir yandan bilim adamıdır öte yandan toprak adamıdır. Ankara yöresinde uçsuz bucaksız topraklara sahiptir. Eğer seçilirse inanıyorum ki toprak reformu yasası çalışmalarında kendisinden büyük yararlar sağlanabilir. Sayın (S) harfini hiç mi hiç sevmez, sevmez sevmez kim ne karışır, çünkü aranan niteliklerde bir harfi sevip sevmediği aranmıyor, sosyalizm, sosyal gibi sözcükler (S) ile başlar, sağcıda da (S) harfi var ama, muhakkak bunu kullanmıyordur da Mağcı falan diyordur.

Sayın Mukbil Özyörük'e gelince, bir kere sapına kadar 27 Mayısçı idi, sonra koyu mu koyu CHP' li oldu, babasından kalma da çok eskilerden iyi bir demirkırattı, sonra 12 Martta bunlardan vazgeçtiğini resmen ve alenen mahkeme önünde tescil etti, bir sağ görüşlü gazeteye geçerek bunu iyice kanıtladı, kanıtlamakda da devam ediyor. Prof. olmasa bile doçentlik bilgisi vardır, demirkıratlığı bilir, 27 Mayısçılığı bilir, CHP de önemli görevlere bile gelmiştir halkçılığı da bilir, şimdileri tüm bu etkinliklerini geniş halk kitlelerine sunmaktadır yazılarıyla, yani kendilerinden çok yönlü yarar sağlanır kanısındayım. Amma iyi Atatürkçü mü, kötü Atatürkçü mü valla bunu kesinkes bilemem, Atatürk'ün devrim ve ilkelerinden pek hoşlanmayan bir gazetede yazdığına göre kurs gösterilir, eğitim yaptırılırsa neden Atatürkçü de olmasın? Dilerim sayın Mukbil bey de seçilenler arasına girer, ulusça hayrını görürüz.

Yani bizimkisi halisane tarafından bir temennidir, bir hariçten gazel okumadır, baştan dedim, inanıyorum sayın seçiciler kılı kırk yaracaklardır, yardımcı "personel"in verdikleri raporlara neyim de bakacaklardır, ki bizim yaptığımız bir bakıma hatırlatma oluyor, o kadar.

DİL DEVRİMİNE İNAT

Daha başka isimler de var, bunlara baktıkça hıçkırık gibi bir şey başladı içimden, hık hık yerine, durmadan "Danışma.. Danışma.. Danışma.. Danışma, aman hele ona hiç danışma" gibilerine tepkiler geliyor, bu illete de yakınlarda "duçâr" oldum. Yeni kuşağa ufak bir yardım, duçâr sözcüğü farsçadır ve uğramış, yakalanmış, tutulmuş anlamına gelir. Peki ey Atatürk kuşağının yazarı, bunun türkçe karşılğı var neden farsçasını yazıyorsun diyenlere de sözüm olsun, ara sıra böyle arapça, farsça sözcük patlattınız mı yazılarınızda, kimi okurlar, bak adama yahu ne kadar bilgili, görgülü falan derler, gözlerinde büyütürler sizi, nice doçent moçent yazılarında hep böyle yaparlar, kimi de Atatürk'ün dil devrime inat olsun diye arı dili kullanmazlar, benim ki ise allâmelik taslamak. Bakın nasıl da kanıma işlemiş, bunun da karşılığı derin bilgin, çok bilendir.

Farsça sevdiğim sözcüklerden birisi de "Üstad" dır ki, karşılığı bir bilim veya sanat alanında üstün yeri olan kimsedir. Eski patronum İstanbul'dan o sık sık aramalarında bendenize hep "üstad" diye seslenirdi, ya dalga geçerdi ya içten söylerdi, hani yalan olmasın pek de hoşuma gelirdi. Azerbaycanlı bir dil profesörüyle gelmek, gitmek sözcüğü üzerinde epey konuşmuş idik Baku' da. Sayın dilci profesör biz Türklerin bu gelmek, gitmek sözcüklerini ters kullandığımızı öne sürüyor ve örnekler veriyordu. "hoşuma gitti" demiştim de tartışma buradan çıkmıştı. Adam şaşırdı "neden gitsin" demişti, "gitmek—eliyle işaret ederek—gitmektir, gelmek—eliyle işaret ederek—gelmektir. Madem hoşlandın, bu gitmez gelir" demişti. Ben büyüklerimi severim ve sayarım, hak verdim, biraz tuhaf geliyor ama epeydir, hoşuma gitti diye değil "hoşuma geldi" diye yazar oldum.

İşte sayın patronumun bana üstad diye seslenmesi hep hoşuma gelirdi. Bu üstadlığım epeyce sürmüş idi, sonra tenzili rütbe yani aşama indirimi uygulandı anlatması uzun sürer, burada yapacak başka ne var, oturup yazıyorum bunları tüm belgeleriyle çıkınca öğrenirsiniz nedenleri. Bana üstadlık payesini zaten kendileri vermiş idi, almak da elbette yine kendilerine düşerdi hiç gocunmadım.

Alınan üstadlığıma sığınarak

yani bir sanat ve bilim alanında üstün yeri olan bir kimse olarak bildiklerimi okurlarımdan esirgememem gerekir. Geçin ressamlığımı, yazın alanında üstad sayılırım, yazın alanında üstün yeri olan bir kimseyim. Ol nedenle yazın uğraşımızda bazı püf noktaları, okurlara ve yazar olmak isteyenlere öğretmek de benim için kaçınılmaz bir görevdir.

Örneğin, yazı yazacaksınız haftada iki üç, herneyse. Ortam öyle kuru sıkı sallamaya uygun değil, alınca içeri en azından bir ay falan konuk ediliyorsunuz. Onun için suya sabuna hiç dokunmayacaksınız. Peki ne yapacaksınız? Yapılacak iş bendenizin yaptığı gibi ananızdan babanızdan falan söz edeceksiniz. Sonra nerede kokteyl var, nerede sergi falan var oralara gideceksiniz, orada şu da vardı, bu da vardı diyeceksiniz. Hele sayın büyüklerden birisiyle ayak üstü bir merhabalaşınca "**Evren Paşa ya da başbakan bana şöyle şöyle dedi iyi mi?** diyeceksiniz. Okuyana etkisi çoktur, "**adama bak yahu, sayın büyüklerle arkadaşı gibi konuşuyor**" diyecek ve sizi gözünde büyütecektir. Ve de iyi bir Atatürkçü olduğunuzu kanıtlamak için açacaksınız O'nunla ilgili anı kitaplarını bazı sayfalara basacaksınız jii..i, Atatürk bir gün şöyle demişti diye başlayıp iki nokta üstüste koyup alıntıyı yapacaksınız. Bunu okuyan da, maşallah yahu diyecektir, ne bilgili yazar, ne kadar çok kitap karıştırıyor bravo!.. Böylece, hem başkalarının yazısından köşenizi ve kesenizi doldurdunuz, hem de ne denli Atatürkçü olduğunuzu kanıtladınız, hem okurunuzu aydınlattınız, hem de etliye sütlüye karışmadınız, bunlar bizim uğraşımızın bazı püf noktaları arasındadır, Tanrının bildiğini kuldan ve meraklılardan vede heveslilerden neden saklayayım?

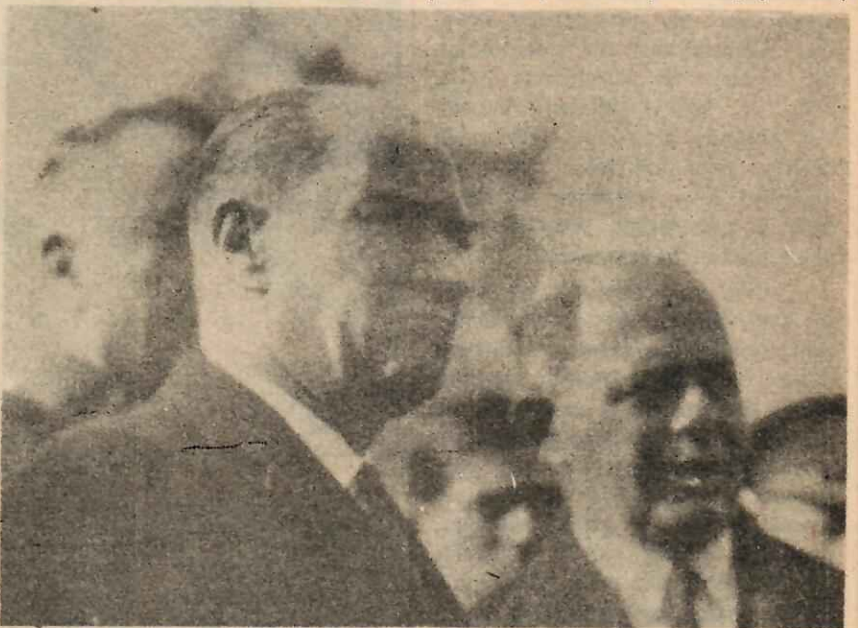
Üstad olunca ara sıra "tenkid" de de bulunacaksınız. Örneğin Arayış'ta benimle yapılan röportajda röportaj türünün yüceliğinden söz etmiş, bunun şimdileri ortalarda pek görünmediğini vurgulamış, bakınız sağ basına da, sol basına da dişe dokunur bir röportaj gören var mı demiştim. Vay sen misin diyen, bazı sol bilinen basın organlarında bir röportaj furyası başladı ki Allahını seven tutmasın!, Yurt içinden yurt dışından, yazılı çizili röportajlar ardı ardına arzı endam etmeye başladı, iki günlük, üç günlük falan. Sol alınmış anlaşılan bu takılmamdan uyarmamadan, keza sağ da! Örneğin, Tercüman Çocuk'ta bir duyuru:

"**Ödüllü Röportaj Yarışması. Ayrıntılı bilgi Tercüman Çocuk'ta**"

Bu hayırlı ve yararlı gelişmeden nasıl mutluyum analatamam, denize bakıp olanları hayal edip oturduğum yerde kıkır kıkır gülüyorum. Eh sıra bizim emektar kahveci Mustafa'da, ondan da bir röfortaj bekliyorum hazır "**düşman çatlatan**" çekişmesi başlamışken, "**Çankırı'nın Leblebicisi**" başlığı da benden armağan olsun sevgili Mustafa'ya. Helal olsun hem de.

İşte bir insan bendeniz gibi "**üstad**" olursa bir dokunmada sağı da solu da böyle harekete geçer! Üstadlık payesi alınmıştı ama, sanırım üstüme biraz sinmiş, sinmiş ki bir takılmamı nasıl da ciddiye aldılar, şaştım kaldım! Tabii bu, aslında bir yanıttır, gerceğe Hu!..

Ekonomiden benim gibi hiç mi hiç anlamazsınız diyelim, peki üstadsınız, milletin imanı şey oluyor, bu ekonomik ağır koşullardan da ister istemez söz etmeniz gerekir, okurunuzun derdine ortak olmanız gerekir, gerekir ama bu işten hiç mi hiç anlamazsınız, peki ne olacak şimdi? Buna ait kitaplar vardır, onları karıştıracaksınız, bir bilene soracaksınız yahut benim gibi konuya dalacaksınız. Bakınız, Gazipaşa'da buğdayın kilosu 25 lira oldu. Tavuklara yem alıyorum da oradan biliyorum. Cuma günleri kurulan pazarda yumurta sekiz liradan satılıyor. Bir kilo yem yiyor tavuklar bazen bir yumurta yapıyorlar, yani yumurtanın tanesi bana 25 liraya geliyor. Peki ekmek kaça? 520 gram ekmek 20 lira. Bir ailede sekiz can, sekiz boğaz varsa bunlara sabah öğlen akşam, toptan en azından 20 ekmek gerekir. Yirmi ekmek (lütfen biraz bekleyin yirmi kere yirmi ne eder bir çarpayım başka bir kâğıtta) evet, yirmi ekmek 400 lira eder. Evet sayın **Özal**, bu vatandaşın gündeliği 750 lira, bu adam hiç mi et yemesin, çocukları

hiç mi süt içmesin? Nedere bunun üstübaşı nerede ev kirası, yakıtı makıtı? Bu muydu bize vadettiğiniz mutlu gelecekler? Falan deyip Sıkıyönetimlik çizgisine kadar ağır bir dille eleştirinizi yapacaksınız. İşte tam bunları size ve heveslilere öğretmeyi tasarlarken, adam TV'ye çıkıp, "**İki yıl daha kemerleri sıkın**" demez mi? İşte hemen sözü kemerden alıp bir kemer edebiyatına girişeceksiniz ki bunun da kalıbı aynen şöyledir:

"**Beyefendi kemerleri sıkın diyor, kemerde sıkacak delik mi kaldı?**"

Sonra bir espri yapacaksınız ki bunun da kalıbı:

"**Beyefendi herhalde askı kullanıyor!**" dur. Evet, bir üstad yazar olarak günlük yazınızın ekonomik bölümünü de kıvırmış, yurttaşların derdine ortak olmuşunuzdur. Artık gönlünüz rahat, içiniz serin gazeteden

yahut dergiden çıkabilirsiniz ki bizim yazarlık uğraşısı cidden zordur.

Tabii bu, sağda da böyledir, diyebilirim bir solcu yazar Bay Özal'a çattı, hemen başlarsınız yazmaya: "Solaklar yine azıttılar, kendi devirlerindeki kuyrukları, yokluğu, acıyı yine bu millete yaşatmak istiyorlar, yağma yok. Atalarımızın son damla kanıyla bize emanet edilen mukaddes topraklar üzerinde başka bayrak görmek istemiyoruz, kendilerine gelsinler! Sıkıyönetim savcıları bu yazıları görmüyorlar mı? Nerede sayın askeri savcılar? MHP davasından azıcık başlarını kaldırıp şu solakların yazılarına bir göz atsalar ya!" Bu minval üzere köşenizi doldurdunuz mu, patronunuz sizi hemen bir kuruluşuna ortak eder ve köşeyi bilmem kaçıncı kez dönmüş olursunuz. Adınız da ünlenir, hem milliyetçi olmuş sayılırsınız hem sosyalizm düşmanı, hem iş çevrelerinin sevgilisi falan, az şey mi bunlar bellersiniz?

Ülke idare etmek kolay değildir zaar. Bakınız kâğıda akıl almaz zam kondu, yanlış hesap İzmit'ten döner, sonra biraz indirim yaptılar. Sonra bir rastlantı ki muhakkak samandan oluşan bir elektrik kontağı sonucudur, yangın çıktı tam yüz milyon lira zarar iyi mi? Peki ne olacak şimdi ne yapsın adamlar, yapılacak tek şey, kâğıda hemen bir zam bundan başka çıkar yol var mı? Yok, o halde zam muhakkak yapılmalıdır. Gerçi demir fabrikalarımızda yangın çıkmadı ama —belki çıktı ben buradan duymadım— demire de şu ara bir zam yapıldı, demek ki zam gerekiyormuş hiç kimse hiçbir şeye keyfinden zam yapmaz vardır bir nedeni. Kimbilir paketde daha neler var? Varsın olsun, ben içinde bulunduğumuz o korkunç yokluğa, dayanılmaz yaşama bakmıyorum, peki nereye bakıyorum, Turgüt Özal'a. Neden mi, nedeni şu, adamcağız iki sene daha sıkıntı çekeceğiz dedi, o iki diyorsa üçdür, dörttür, belki de gerçekten ikidir. Hem iki sene dediğiniz de nedir? Adana'nın yağmuru fırt deyip geçer. Bakın hemen bir günü geçti, bu yazı altı gün sonra yayınlanacak, etti yedi, dergi yedi gün sonra buraya ulaşacak etti ondört, ben demedimmi iki yıl fırt deyip geçer diye, işte onbeşgünü şimdiden tükendi, yaşasın geriye kalan 715 gün. •

ÇÖLDE TARIM

MEHMET ERDÜL

• Toprağa tutuculuk, toprağa kalıcılık özelliği kazandırmak için ilginç yöntemler bulmuş Libya'lılar. Toprağa diken, toprağa ayrıkotu ekmekteler Yaşar Kemal'e inat.

• Su bulmak için çölde arteziyenler açılmış. Kimi zaman su ararken petrol çıkmış "Tuh Allah kahretsin yine petrol" demişler, kapatmışlar kuyuları.

Çöl toprağında bağ.

GÖRENLER bilir, batıda Menderes, Gediz havzalarında, doğuda Fırat çukurunda, Van yaylalarında, Mardin eşiğinde, bir çubuk sokulsa toprağa, gelen yıl ağaç boy atar çubuk-çomak sokulan yerde. Çukurova'da Amik'te, Ergene'de Obruk'ta ve Karadeniz kıyı şeridinde bir tohum düşse toprağa kazara, bire yüz verir.

Bereketli toprak, verimli toprak Anadolu toprağı...

Biz Türkler bu topraktan yeterince yararlanabilmek için uğraş verirken, yıllardır "Toprak ve Tarım Reformu"nu gerçekleştirebilmek için çırpınırken, daha dün denecek kadar kısa bir geçmişte bağımsızlığını kazanabilmiş bir ülke LİBYA, gerçekleştirmiş tarım reformunu.

Üstüne üstelik, Anadolu toprağı gibi bir yerde değil, çölde başarmış bu işi.

Libya çöl...

Trablusgarb'ın orada, Akdeniz'in bittiği, Afrika kıtasının başladığı yerde çöl denizle kucak kucağa, içiçe...

İlk bakışta çöl mü, deniz kumu mu anlamak pek olası değil. Akşamları, denizden Kara Kıta'ya kıtaya doğru hafiften bir rüzgar esmeye başladığında, çöl kumu ayaklanıp, oradan oraya taşınıyor, yer değiştiriyor. Hemen her yanı bir toz bulutu kaplıyor inceden.

Çölü anlatmak güç. Tarifi zor. Görmeyene, bilmeyene sözle anlatmak olanaksız. Örneklemek gerek. Bir ağacın yüksekliğini anlatabilmek için "o kadar büyük ki, minareler gibi" denilebilir belki. Oysa çölü anlatmak için örnek yok. Hani dere yatağında mil, deniz kenarında kum gibi. Ama mil değil, bildiğimiz kum değil. Konya ovasında birbirini tutan toprak var ya, rüzgar estiğinde savrulan oradan oraya, onun benzeri kum tanecikleri çöl. Gel gör ki, kum benzeri bu toprak birbirini tutmuyor. Kum taneciklerini ıslatın hamur olasıya, dövün, ezin, sıkıştırın birbirini tutmuyor bu tanecikler. İrmik gibi hep sonunda ayrı düşüyor çöl kumu, çöl toprağı.

Libya'nın doğusunda Bingazi'nin ardında, Tobruk'tan öte doğal bir yeşil alan var. Ama şöyle havadan

yaklaşıldığında Trablus'a, sahil şeridi den 30-40 kilometre sonra göz alabildiğine çöl.

Türk toplumunun yakından bildiği, Fizan çöllerine, Kufra bölgesine değin çöl, "Sahra" diye isimlendiriliyor.

YAŞAR KEMAL, DEVE DİKENİ AYRIKOTU

O birbirini tutmamaya inat etmiş çöl taneciklerini, kenetlemek için ilginç mi, hayret verici mi bir yöntem bulmuş Libyalı. Çöle diken, çöle ayrıkotu ekmekteler Yaşar Kemal'e inat. Bizim Çukurova'da çapaladığımız "çıkıyor, ürüyor" diye kahrolduğumuz ayrıkotu, topraktan sökebilmek için tırnaklarımızı, parmaklarımızı kanattığımız ayrıkotu umut olmuş Libya'da.

Bizdeki oluklu mukavva benzeri selülozik bir madde içine, önce ayrıkotu dizilmekte, sonra üstüne bir kat daha selülozik madde...

Bu oluklu mukavva benzeri selülozik maddenin kendine özgü bir yapısı, kendine özgü özellikleri var. Önce sıcağa dayanıkıl ve nem tutucu özelliğe sahip, sonra mineralize edilmiş gübre ile besleyicilik özelliği var. Bu madde olmaksızın çöle birşey ekebilmek olası değil. Önce hava sıcak. Toprağa atılan tohum birkaç saatte pişiyor. Hani aşurelik buğday oluyor bir anlamda. Sonra çöl toprağı kalıcı değil. En ufak bir rüzgarda yer değiştirmekte. İnsanlar tohumu atıyorlar çöle, çöl yer değiştiriyor, tohum açıkta kalıyor bir süre sonra.

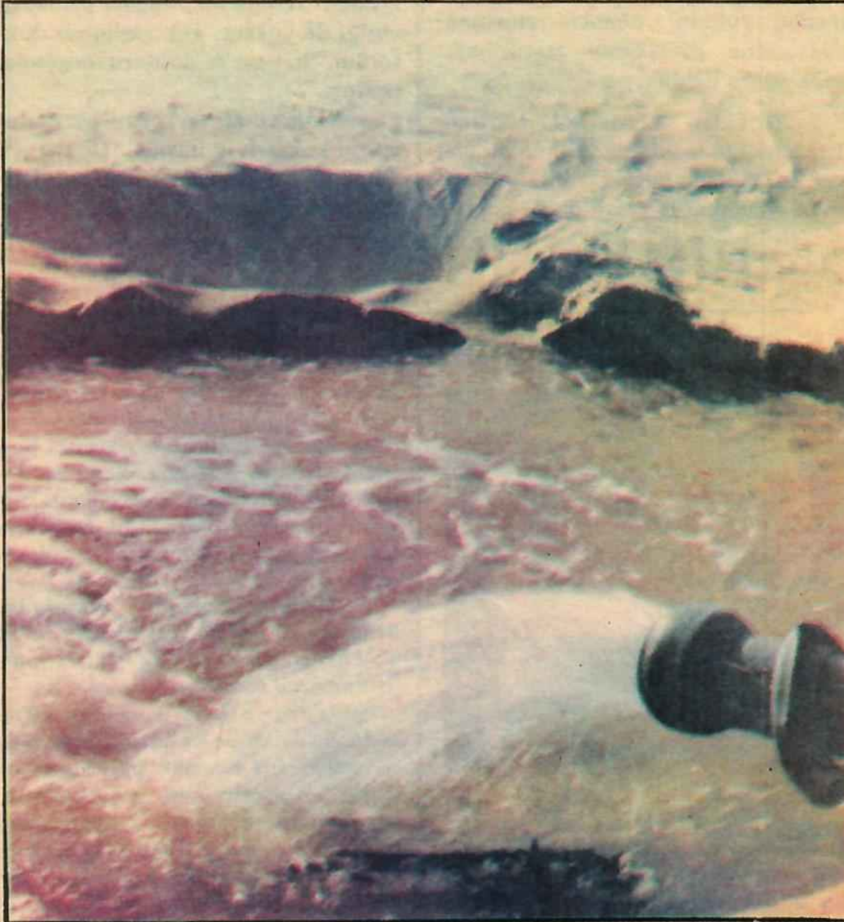
İşte Libyalı bu toprağa, tutuculuk özelliği kazandırmak için, o su tutan, çözülmeyen, nem tutucu, mineralize edilmiş gübre ihtiva eden, ısı geçirmeyen kağıt benzeri maddenin iki katı arasına, kök salabilen ve de büyüdüğünde toprağı tutabilen tohumlar yerleştirmekte.

Ne kadar mı?

Binlerce kilometrekarelik alanlara yerleştirilmekte bu tohumlar. Bu yöntemle 1 milyon 14 bin 232 hektar arazi tarıma elverişli hale getirilmiş Libya'da bugüne değin.

ÇÖLDE SU

Libya'da halk önce toprağı tarıma elverişli hale getirmekte, sonra da sulamakta.

Çölde su.

Çölde su... Nereden bulunmakta, nasıl bulunmakta çölde su? Anadolu gibi şarıl şarıl akan dereler, üzerinde barajlar, bentler kurulabilecek ırmaklar, nehirler yok Libya'da.

Eylül 1981'e değin Libya'da 7401 adet arteziyen kuyusu açılmış. Kimi zaman su ararken petrol çıkmış "Tuh Allah kahretsin, yine petrol" deyip kapatmışlar kuyuları. Bu da yetmemiş, Akdeniz kıyısında, doğadan varolan zeytinlikler üzerine kasım ayları sonlarında toplanan yağmur bulutlarının bıraktığı suyu barajlarda toplamışlar. Oradan da, yaptıkları havuzlara pompalamışlar. Sadece Trablusgarp yakınlarındaki "**Hadba El Khadra**" denilen bölgede 6.5 medre derinlikte, herbirisi 27 bin metreküp su alabilen 40 yedek su havuzu yapılmış. Ve bu havuzlarla, su gereksinimi karşılanabilen 1000 hektarlık bir sahayı kapsayan 100 çiftlik, 50 meyva ve sebze serası.

YAPAY NEHİR

Arteziyenlerden petrol çıkınca, yeni bir tür proje çalışması başlatılmış Libya'da. Yapay bir nehir oluşturmak için araştırmalar yapılmış. Araştırmalar sonucu "Batı Sarir ve Tazirko" havzasında, sahil bölgesinin 300 yıllık su gereksinimini karşılayacak kapasitede su varlığı saptanmış. Şimdi bu yapay nehir ile sahil bölgesine su nakli planlanıyor. Bingazi'nin güneybatısında 50 hektarlık bir alan tarım bölgesi olarak ayrılmış. Henüz yeşillendirme çalışmalarının başlatıldığı bu bölgenin gereksinimi olan yıllık 400 milyon metreküplük suyun sağlanması düşünülmekte öncelikte. Üstelik bölge kuzeye doğru eğimli olduğundan herhangi bir pompalamaya gereksinim duyulmuyor. Proje gerçekleştiğinde bölge yılda 200 bin ton buğday üretecek. Bu rakam Cemahiriye'nin 1985 yılı buğday gereksiniminin yüzde 28'ini karşılayacak. Aynı bölgede yaz döneminde soya ve bakla ekimi yapılacak. Soya ekiminden 23 bin ton soya yağı elde edilmesi planlanıyor. Bölgede beslenecek büyükbaş hayvanlardan 82 milyon litre süt, 5700 ton dana eti, 3200 ton koyun eti elde edilmesi planlanmış. Beslenecek 116 bin koyundan 5 bin ton yapağı ve yün elde edilecek.

PARSELLENEN ÇÖL

Çöl dümdüz. Eskiden "Sebha ve Vadi El Şatti" arasındaki güney çölüne giderken, araçlarla bir saat süren yolda genellikle insanlar yolu

kaybeder ve sürücüler yanlış istikametlerde saatlerde dolanıp dururlarmış. Şimdi virajsız-yokuşsuz dümdüz asfaltlar yapılmış çölde. Birbirine paralel iki, üç, beş asfalt yol ller asfalt arasında kalan bölge parsellenmiş. Her parsele de bir çiftlik evi oturtulmuş. Garajı, ahırı, ambarı olan modern çiftlik evleri. Önce bu evlere yerleştirilecek kişiler, çiftçilik eğitimine alınıyor ve bir süre sonra evleri teslim ediliyor. Ardından yeşillendirmek için ayrıkotu ekimi, sonra domates, biber fidesi ve sürüyor tarım çalışması çölde bağ kütüğü tutana, her fert kendi gereksinimi olan tarımsal ürünü alana dek.

Çiftçilerin eğitim çalışmaları 6 yıl önce başlatılmış.Çiftlikleri devretmek yasak. Devlet bu iş için 30 milyon dinar harcamış (yaklaşık 1.2 milyar lira). Çiftçiler devlete borçlanmışlar ve bu borçlarını 50 yıl içinde taksitlerle ödeyecekler. Şayet çiftçi başarılı olamazsa,. halk komiteleri başka bir deyişle Cemahir (topluluk) çiftliği geri alıyor ve bu işi yapabilecek başkasına devrediyor. Ancak başarılı olup olmadıkları konusunda bazı rakamlar vererek sonuç çıkartmak olası. Bugüne değin Libya'da 14 milyon 484 bin 21 adet hurma ve meyva ağacı, 45 milyon 604 bin 625 adet çam, 41 milyon 972 bin 744 adet erozyon ve kum fırtınasını önleyici ağaç dikilmiş. Ekimi yapılan maki tipi ağaç sayısı 46 milyon 762 bin 301 adet ve mera için hazırlanan arazi tutarı 284 bin hektar. Bugün Libya'da üretilen buğday miktarı 428 bin tona ulaşmış ve bu da ülke gereksiniminin yüzde 75'ini karşılıyor. Üretilen 105 bin ton arpa ülke gereksinimini karşılıyor. Ülke gereksiniminin yüzde 85'ini karşılayan 780 bin ton sebze üretilmekte Libya'da.

Bugüne değin dağıtılan çiftlik evi sayısı 11 bin 877 adet. Altı yıl önce başlatılan çalışma sonunda bugün çölde, uçan-yer değiştiren kum tanecikleri yerini yeşilliği bırakmış. Şimdi çam ağaçları, bağlar, deve dikeni, ayrıkotu, makiler zakkum tipi toprağı tutucu ağaçlar, otlar ve de sarı papatyalar kaplamış tüm çölü. Ardıç, defne, akşamsefası, kasımpatı, kaşıkçiçeği, atkestanesi, kabak, domates, biber, mısır, nane, akasya biraz ötede mera. Evet çölde mera ve otlayan inekler, koyunlar ve hemen her su birikintisinde olduğu gibi kurbağalar... •

VURMADAN ÖNCE DİNLE

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Necmi Ayanoğlu'nun **"Doğu bölgelerine yalnızca güzel telkinlerle hekim bulmak maalesef mümkün olmadı"** diyerek haklılığını savunduğu **"Bazı Sağlık Personelinin Devlet Hizmeti Yükümlülüğüne Dair"** yasa, 24 Haziran 1981 günü yürürlüğe girdi.

Yıllardır doktorsuzluktan ölen binlerce insanımızın varlığı bilindiği için yasanın içeriği, ne getirip ne götürdüğü tartışılmadan, çoğumuz **"Bakan haklı, elbetteki kendisi gitmeyeni zorla gönderirler. İnsanlar doktorsuzluktan ölsün, daha mı iyi?"** dedi.

Bu arada yasanın **"doktorlarımızdan çoğunun gerekli hizmet aşkı ve heyecanından yoksun olduğunu"** belgelendiğini yazan gazetelere rastlandı. Eleştiri herkesin hakkı. Buna bir diyeceğimiz yok. Ama, halk diliyle **"vurmadan önce dinle"** diye de bir özdeyiş var. Bu nedenle, öncelikle **"çoğunluğu hizmet aşkı ve heyecanından yoksun"** olmakla suçlanan doktorların görüşlerine başvurmayı daha doğru bulduk.

Dr.Lütfi Bilgen 24 Haziran 1981 tarihinde yürürlüğe giren bu yasayı **"Yürürlük tarihiyle bile adaletsizlik yaratan bir yasa"** diye tanımlıyor. **"24 Ağustos da mezun olanlar bütün yükümlülüklerden kurtulmuş, 25 Ağustos tarihinde Tıp Fakültelerinden mezun olanlar ise bütün külfete maruz bırakılmıştır... Bütün güçlüklere göğüs gererek 6-7 yıl okuyan Tıp Fakültesi son sınıf öğrencileri neden ikiye bölünüvermiştir?"**

Dr.Bilgen'in yasanın yürürlük tarihine ilişkin bu eleştirisini, basında yer alan çeşitli eleştiriler izledi.

"Bölgeye sadece doktor göndermek yetmez."

"Sağlık hizmetinin bütünlüğü gözden kaçırılmıştır"

"Doğu'ya gitmek istemeyen, doktor olacağına olmasın daha iyi" vb.

Tabii bu eleştiriler karşısında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı yetkilileri de çıkardıkları yasayı ve uygulamayı savunuyorlardı. Örneğin Bakanlık üst düzey yetkililerinden biri şöyle diyordu. **"Her bölgeye sağlık hitmeti verilmiştir. Sağlık personeli eksiği de yoktur. Tek eksiğimiz doktordur. Bu yasa ile doktoru da gönderiyoruz."**

Çok yönlü tartışılan bu konuyu doktorlarla görüştük. Dr.Turhan Temuçin ve Dr.Yaman Örs sorularımızı yanıtladılar.

BİR KONU İKİ GÖRÜŞ

Baki Özilhan— Sağlık kavramını kısaca tanımlayabilir misiniz?

Dr.Yaman Örs— Sağlık sorunu genellikle, devletin topluma karşı sorumluluğu anlaşıyından yola çıkılarak ele alınmaktadır. Ancak, ilke olarak doğru olan bu anlayış yeterli değildir. Çünkü daha çok 19. yüzyılın devlet-toplum ilişkisinin izlerini taşımaktadır. Günümüzde toplumsal açıdan sağlık, tüm ötekiler gibi elde edilmesi için çaba gösterilmesi gereken bir haktır. Bu nedenle sağlığın ne olduğunun bilinmesi ve onun bilincine varılması, bu konuda bilgi sahibi olunması gerekiyor. Başta tıp alanındakiler olmak üzere, genel bilimsel verilerin ve bilgilerin öğrenilmesi, bu açıdan toplumun bireyleri için kaçınılmaz bir görevdir.

Özilhan— Sağlığın korunması dediğimizde bunu sağlayacak olan alan hangisidir? Tedavi edici hekimlik soruna nasıl bakar?

Dr.Örs— Sağlığın korunması kavramı üzerinde düşündüğümüzde, koruyucu ve tedavi edici hekimlik anlayışlarını da içinde bulunduran daha geniş kapsamlı, çok boyutlu bir kavrama varıyoruz. Tıp etkinliğinde yalnızca tedavi edici hekimliği görmek gerçekçi olmaz. Koruyucu hekimlik bu etkinliğin daha önemli olan yanıdır. Tedavi edici hekimlik, klasik olarak diyelim, soruna şöyle bakmaktadır. Canlı

bir "makina" var. Bu makina bozuluyor. Öteki insanlarla birlikte oluşturduğu toplumun ona karşı bir yükümlülüğü ortaya çıkıyor. Toplum adına da devlet, bozulan makinalar olarak bireylerin bu bozukluklarını giderirse o zaman ilke olarak görevini yapmış sayılıyor. Tartışılmakta olan yasanın (daha önceki ilgili yasaların da belki çoğunun) özünde de görebildiğim kadarıyla bu var.

Özilhan— Yasanın tartışılmasından önce, genel sağlık anlayışının ne olduğunu kısaca açabilir miyiz?

Dr.Örs— Sağlıklı ilgili her konu günümüzde bir tıp, bir hekimlik konusu değildir. Bunun tersi anlayış tıp eğitiminde ve sağlıkla ilgili kurumlarımızda çok köklü yerleştiği için, sağlık hizmetlerine de bunun kaçınılmaz biçimde yansıdığını görüyoruz. Örneğin tıp fakültelerinde kumaşların yapımı kanalizasyon yapımı gibi hekimlerin eğitimini ilgilendirmeyen ve sağlık mühendisliği olarak gelişmiş bir alanın kapsamına giren konular hemen hiç değiştirilmeden okutulmaktadır. Öte yandan halkın, insanlarımızın bölgeden bölgeye değişiklik gösteren, ancak bütün Anadolu'da gözlenen, yaşama koşullarına ve toplumumuzun geçmişine bağlı bir takım alışkanlıkları var. Örneğin Güneydoğu'daki sıcak bölgelerimizde hekimlerin yaz aylarında karşılaştıkları durumların başında baş yaralanmalarının geldiğini duyuyoruz; açık havada, damlarda yatıldığı için buralardan düşmeler çok olmaktadır. Bunun yanısıra hekim yerine üfürükçüye, eğitimsiz iyileştiriciye gidilmesi sık rastlanan bir davranış olsa gerek. Eğitim, yeterli besin, temiz su, yol, kanalizasyon gibi temel hizmetler olmadan toplumumuzun bireylerinden ne ölçüde kültür ve davranış değişikliği bekleyebiliriz.

Ülkemizde her türlü sakat insanın ne kadar sık görüldüğünü biliyoruz. Bu her şeyden önce eğitim ve kültür eksikliğinin sonucudur. Burada devletin yayın organlarına, sorumlu basına, görevlilere, öğretmenlerle teknik insanımıza ne büyük sorumlulukların düştüğü açıktır.

Özilhan— Zorunlu hizmet yasasının amacı konusunda düşündüklerinizi özetleyebilir misiniz?

Dr.Örs— Burada, tıp etkinliğinin en merkezindeki kişiler olarak hekimlerin, ülkemizin onların eksik bulunduğu bölgelerinden yoğun oldukları bölgelere aktarılarak yurt düzeyinde bu açıdan bir denge sağlanması amacı güdülmektedir. Siyasal eğilimi ne olursa olsun, toplamsal sorumluluk sahibi herkesi yasanın bu özüne katılması gerekir. Ama yasanın getirdikleri acaba bu amacı sağlayacak mıdır? Bugün tartışılan da budur sanıyorum.

Zorunlu hizmet yasası, sağlık alanı ile ilgili uğraş sahibi kişileri, o uğraşı seçerken hiç bilmedikleri bir durumla karşı karşıya getiriyor. Hukuk açısından ve genel olarak hak düşüncesi açısından bunun yerinde olmadığını düşünüyorum. Atatürk'ün ölümünden sonra genelde hep sonuçlarla uğraştığımız, toplumun sorunlarının nedenlerini çoğu zaman araştırmadığımız için her sorunu düzeltme çabamızda kısa dönemli çözümlere yöneliyoruz. Oysa sağlık hizmetleriyle ve tıp eğitimini bir arada ve uzun dönem içinde ele almak gerekir.

Özilhan— Size göre tıp eğitimiyle yetişen ve doktor olmayan bölgelere zorunlu hizmetle gönderilecek olan pratisyen hekimlerin durumu nedir?

Dr.Örs— Bugün Türkiye'deki tıp eğitimi ilke olarak ülkenin koşullarına uygun genç hekimleri, tıp araştırıcılarını ve sağlık yöneticilerini yetiştirmekten uzaktır. Gelişmiş ülkelerde on yılı aşan bir zamandır yüksek eğitimde, bu arada tıp eğitiminde yapılan, yerine göre önemli değişikliklere ülkemiz ayak uyduramamıştır. Tıp eğitiminde yeni konular, yeni dersler tıp öğrencisinin üzerine ek bir yük olarak verilmiş, ancak var olan konularda eleme ve yaklaşım değişikliği getirilmemiştir. Genelde de ezbere dayanan, genç insanı yaratıcı düşünceden ve karşısına çıkacak her düzeydeki sorunu çözme konusunda bilgili ve beceri sahibi kılacak nitelikte olmayan eğitim anlayışımız, hekim adaylarının yetiştirilmesinde büyük ölçüde etkili olmuş, ona yön vermiştir. Tıp eğitiminde biz, kendilerini hep örnek olarak aldığımızı söylediğimiz ülkelerde son on-onbeş yılda ortaya çıkan değişikliklere ayak uydurabilseydik, bugün tıp fakültelerimizi bitiren gençler ülkenin koşullarına çok daha uygun bilgi ve beceri sahibi kişiler, hekimler, araştırıcılar, yöneticiler olacaklardı.

En gelişmiş ülkelerde bile toplumun özellikle karsıl kesimlerine ilke olarak da her kesimine, ilk, temel en genel hekimlik hizmetini götüren genel pratisyenler tıp eğitiminden sonra birer uzman gibi yetiştirilmektedir. Biz ise yeterli uygulamalı beceriler almamış, tıp bilgisini sorun çözme konusunda kullanabilmekten uzak gençleri, onlardan sağlık hizmeti bekleyen insanlarla yüzyüze bırakıyoruz.

Özilhan— Söz konusu bu yasanın hekimlerin durumunu eşitleştirici olduğu söylenebilir mi? Bunu ücret politikasıyla birlikte nasıl ele alabiliriz?

Dr.Örs Halkın sağlık hizmetlerini karşılamak düşüncesi ile ortaya konan "modellerin" doğru olmayan bir yanı, bir alanda, bir uğraş içinde çalışan herkesi "eşitleştirme" eğilimidir. Masa başında çalışan sağlık yöneticisi, laboratuvarda çalışan hekim, sürekli hastayla karşı karşıya olan klinikci ve bir beyin cerrahı aynı gözle görülebilir mi? Kendilerine aynı maddi olanaklar, aynı ücret verilebilir mi?

Çok açık olarak görülüyor ki, bunların yaptıkları iş, emeklerinin niteliği, kişiyi yıpratıcılığı birbirinden çok farklıdır. Burada bürokrasinin bilinen ancak kaçınılmaz olmayan düzleştirici eğilimi söz konusudur. Hekimlere günün koşullarında yeterli ücreti vermeyen devlet onlara belli saatten sonra özel muayenehane açma izni veriyor. Böylelikle bir yandan görevlendirdiği hekim artık geçim sıkıntısından söz etmeyecek, öte yandan da özel olarak sağladığı kazançtan devlete vergi ödeyecektir. Sonuçta ülkemizin hekimlerine verilen ücret de belki bu yolla karşılanmış olacaktır.

Diyelim ki bir hekimin özel çalışması sırasında cerrahi müdahalede bulunduğu bir hastasının yakını, ertesi gün resmi çalışma saatleri içinde kendisini arayarak hastasının kötüleştiğini, ya da kanamasının olduğunu bildiriyor. Bu durumda hekim ne yapacaktır? Böyle bir hastanın sahibi kim olursa olsun, hekimden ne bekleyecektir? Resmi işini bırakıp özel hastasına koşmasını mı? Ne olursa olsun işinin başından ayrılmamasını mı? Önemli bir konu

daha var. Tıp fakültesini ya da sağlıkla ilgili öteki yüksek öğretim kurumlarından birini bitiren, ancak günlük iş yapmaktan çok araştırmaya yönelmek isteyen ve bu alandaki yeteneklerini eğitim sırasındaki başarılarıyla göstermiş gençleri ne yapacaksınız? Yıllarca istemediği bir işte çalıştırıp günlük işin ağırlığı altında yıprattıktan sonra ister laboratuvarda ister klinikte, isterse toplum düzeyinde olsun onlardan artık başarılı birer araştırmacı olarak yararlanabilir misiniz? Bu alanlarda da biz yine, uluslararası düzeyde bilime katkıda bulunmak bir yana, kendi sorunlarımızın, kendi durumumuzun araştırılması için dışardan gelecek uzmanlara mı başvuracağız?

Baki Özilhan— Sayın Temuçin, zorunlu hizmet yasası doktora nasıl bakmaktadır?

Dr.Turhan Temuçin— Yasa herhangi bir üniteye bir doktor gönderildiği takdirde oradaki sağlık hizmetlerinin eksiksiz yürüyeceği açısından hekime bakmaktadır. Oysa yapılan istatistikler göstermiştir ki, sağlık hizmetleri içinde doktorun yeri yüzde 15'dir. Geri kalan yüzde 85'lik hizmet ise doktorla birlikte çalışması gereken personel, araç, gereç ve hatta doktorla birlikte olması gereken diğer hizmetlerdir. O halde yüzde 15'lik bir orantıyı taşıyan bir doktorun bir yerde bulunması o yerde sağlık hizmetlerinin eksiksiz yürüdüğü anlamına gelmez. Gelmemelidir de...

Özilhan Bu yasa ile kaç doktor zorunlu hizmete gönderilebilir, bugünkü doktor açığa gözönüne alınırsa bu sorunun ne kadarını çözebilir?

Dr.Temuçin— Tıp Fakültelerinden yaklaşık yılda binbeşyüz doktor mezun oluyor. Bu doktorların belirli bir bölümü askeri doktor ki, onlar zaten yasa kapsamı dışında. Bir bölümü de burs alarak okuyan hekim ki, yasa olsa da olmasa da onlar zaten zorunlu hizmete tabiler. Bu iki bölüm hekimi yaklaşık 1500 hekim sayısından çıkarırsak yaklaşık olarak 800-900 hekim kalmaktadır. 800-900 hekimin ise hepsinin birden ihtisasa başladığı düşünülemez. İhtisasa başlamayan 400-500 hekimin Anadolu'ya kendiliğinden gideceği açık bir gerçek. Demek ki biz bu yasa ile, ihtisasa başlayacak olan 400-500 hekimi ihtisasa başlatmayıp bunlara zorunlu hizmet getiriyoruz.

Bilinen bir gerçek, Türkiye'nin bugünkü hekim açığı mevcut hekim sayısı kadar. Yani 25-27 bin civarında. Bu hekim açığını heryıl göndereceğimiz 400-500 pratisyen hekim ile kapatmamızın mümkün olmadığını böylelikle net olarak görüyoruz. Demek ki, yasa Tıp Fakültelerinden yeni mezun hekimleri zorunlu hizmete tabi tutarak, Türkiye'nin hekim açığını kapatmak gibi bir amacı rakamsal olarak gerçekleştirecek nitelikte değildir.

Özilhan— Yasa yürürlüğe girdi, Bakanlık yetkilileri de "tek eksiğimiz doktor" diyorlar. Bunun gerçek payı nedir? Sağlık hizmetinin yürüyeceğine inanılabilir mi?

Dr.Temuçin— Sanıyorum Sağlık Bakanlığı yetkilileri bu yargıya varırken doktor dışındaki sağlık personelinden özellikle hemşire, yardımcı sağlık personeli gibi personelin varlığından söz etmektedirler. Yalnız bu varlık doğu bölgesi için sözkonusu olabilir. Çünkü tamgün yasası ile bu personele verilen tatmin edici ücret, bu ücretin özendirici yanı nedeniyle, o dönemde büyük şehirlerde çalışmakta olan hemşire, sağlık personeli kendiliğinden doğuya gitmeyi istemişlerdir. Sanıyorum, yetkililerin doktor dışındaki personelin var olduğunu söylemeleri buna dayanmaktadır. Ancak bu personelin yeterli olması demek oradaki sağlık hizmetinin tam yürüyeceği anlamına gelmez. Çünkü sağlık hizmeti diğer hizmetlerin tümünün olduğu yerde ancak yürüyebilir. Oysa bugün doğu bölgelerinde eksik olan hizmet sadece sağlık hizmeti değildir. Örneğin doğu bölgesinde yol gibi, haberleşme gibi, eğitim gibi, imar gibi birçok hizmet eksiktir. Bu hizmetlerin olmadığı yerlerde sağlık hizmetinin yürüyeceğine inanmak biraz yanlış olur.

Özilhan "Devlet hizmeti zorunluluğu yasası"nın doktorluğa özendirici bir yasa olmadığı söyleniyor. Ne dersiniz?

Dr.Temuçin— Bu soruyu biraz açmakta yarar var. Normal bir öğrenci hiç kalmadan 24 yaşında Tıp Fakültesini bitirir. Yasaya göre 2 yıl pratisyen hekim olarak mecburi hizmete gidecek. Yaşı 26 dolduğunda zorunlu hizmetten dönüp ihtisasa başlayacak. Ortalama olarak ihtisas süresini 5 yıl alalım. Bu yeni mezun hekim 31 yaşında uzman olmuştur. Yeniden iki yıl zorunlu hizmet ve arkasından da erkekse 2 yıl askerlik hizmeti yaşı tam tamına 35 olmuştur. Yani 35 yaşından sonra ancak kendi istediği yerde istediği koşullarda çalışabilme hakkını kazanmaktadır. Diğer yüksek öğrenimlerde ise böyle bir zorunluluk yoktur. 6 yıllık bir başka yüksek öğrenim kuruluşunu bitiren genç 24 yaşında kendi istediği gibi yaşantısını yönlendirebilmektedir. Doktor ise aynı süre eğitim görmüş olmasına rağmen bu genç arkadaşından tam 11 sene sonra onun elde ettiği hakkı kazanmaktadır. Elbette ki bu süre, yüksek öğrenimi, Tıp fakültesini seçecek gençleri çok düşündürecektir. Çünkü hiç de küçümsenecek bir süre değildir. Doğal olarak caydırıcı bir etkendir.

Özilhan— Yani Tıp Fakülteleri boş mu kalacak?

Dr.Temuçin— Hayır kalmayacak tabii. Çünkü her yıl 100 binlerce gencimiz yüksek öğretime giremeden dışarda kalmaktadır. Elbette ki bu öğrenciler yine Tıp Fakültelerine girecektir. Ama eskiden olduğu gibi isteyerek, beğenerek, arzu ile seçtikleri girdikleri gibi değil. Başka bir yere girememiş olmak nedeniyle bu fakültelere başvuru olacaktır. Ki, bu da hiç şüphe yok ki, hekimlik gibi insanın herşeyiyle bağlı olmak istediği bir mesleğe zoraki girmenin sakıncalarını beraberinde taşıyacaktır.

Özilhan— Yasanın caydırıcı olduğunu söylemek olası, fakat yetkililer özendirici önlemler de aldıklarını, bu nedenle zorunlu hizmetin çekici olacağını vurguluyorlar. Ne dersiniz?

Dr.Temuçin— Özendirici önlem diye söylenenler eş durumu, lojman ve muayenehane açma iznidir. Hemen söylemeliyim ki, eş durumu özendirici bir önlem değildir. Anayasa'nın teminatı altında olan bir hakkın kullanılmasıdır. Aynı şekilde 657 sayılı Devlet Memurları Yasası da bu hakkı teminat altına almıştır. Lojman ise, bütün meslek dallarının kullandığı, hem de uzun yıllardır kullandığı bir kolaylıktır, bir olanaktır. Hekimlerce şimdi düşünülmesi çok geç kalmış bir önlemin hatırlanması ve uygulanması olacaktır.

Muayenehane açmaya gelince, bazı meslektaşlarımız kendi prensipleri itibariyle muayenehane açmayı istememektedirler. Ama, muayenehane açmak isteyen bir meslektaşımız bu muayenehaneyi zorunlu hizmetle gönderildiği yerde açabileceği gibi, zorunlu hizmetle gitmezse bulunduğu yerde de açabilecektir. Bunların özendirici nitelikler olarak sayılmaması gerekir. Kaldı ki, şu an uygulanmasına başlanan yasa da, eş durumu dahil bunların hiçbirisi yoktur.

Özilhan— Özendirici, caydırıcı nedenlerden sözediyoruz. Bu arada ücret durumu ile ilgili birşeyler söylenebilir mi?

Dr.Temuçin— Tamgün yasasının kaldırılmasından sonra asistanlığa başlayan bir asistanın eline 12-13-14 bin lira geçmektedir. Bu fark asistanlık kıdeminden doğmaktadır. Bugünün koşulları içinde bunun bir kira bedeli bile olamayacağı ortadadır. Bu gerçek ışığında alınan ücreti hiç tartışmamak daha doğru olur diye düşünüyorum.

Özilhan— Bu koşullarda doktor açığını kapamak gibi önemli bir sorunla karşı karşıya Türkiye. Ne yapılabilir? Yasa'nın bu konuda attığı adım sonuç verir mi?

Dr.Temuçin– Yasa olmayan bir meslek sahibini değerlendirmeye, görevlendirmeye kalkmaktadır. Türkiye'nin hekim açığa bugün varolan hekim sayısı kadardır. Yani 25 bin kadardır. Oysa kesin bilmiyorum ama, 20 kadar tıp fakültesi var. Yıllar önce tek tıp fakültesi, yani İ.Ü.Tıp Fakültesi varken buradan 800 doktor her yıl mezun oluyordu. Sorun buradadır. Bugün Ankara Tıp Fakültesi'nde 2 buçuk öğrenciye 1 eğitimci düşmektedir. Eğitim görevlisinin bu kadar fazla olduğu yerde hekim yetiştirmek neden bu kadar zordur, mezun sayısı neden bu kadar azdır? Esas üzerinde durulması gereken budur. Bunun yanısıra Tıp Fakülteleri genellikle turistik yerlere açılmaktadır. Halka hizmet götürecek yerlerde açılmamaları bir yana, bu fakülteler, ana tıp fakültelerine bağlı kaldıkları için hiç bir anlam taşımayan sayıda öğrenci mezun etmişlerdir.

Önemli olan mevcut tıp fakültelerinden yetişen öğrenci sayısını çoğaltmak yollarını aramaktır.

Özilhan—Anlaşılıyor ki, sorun büyük. Yıllardan beri söylenegelmiştir "Sağlık hizmetleri tek elde toplanmalıdır" diye. Söyleşimizi bu konuda bitirmek istiyorum. Ne dersiniz?

Dr.Temuçin– Çok haklısınız. Bu son söz olsun.

Sağlık sorununda hizmetlerin tek elde toplanması, bugün Türkiye'nin içinde bulunduğu sağlık hizmetlerinin, sorunlarının çözümlenmesi açısından büyük bir anlam ifade eder. İleri bir aşama olur. Şöyle ki, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı halk sağlığından sorumlu bir ünitedir. Ama bu Bakanlığın elinde bugün yaklaşık olarak 5-6 bin doktor vardır. Bu 5-6 bin doktor ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 45 milyon halkın sağlık sorununu yükümlenmiş durumdadır. Geriye kalan 22 bin doktor ise değişik sağlık kuruluşlarında hizmet görmektedir. Elbetteki, bu söylediklerim geriye kalan doktorların sağlık hizmeti götürmediği anlamına gelmez, gelmemelidir. Ancak kısıtlı alanlara götürmektedirler. Örneğin Devlet Demir Yolları Hastanesi'ndeki doktorlar Demiryolu personeline, SSK'nın doktorları SSK'ya prim ödeyenlere, Askeri doktorlar asker kişilere, Üniversitede çalışanlar ise akademik çalışmaları nedeniyle seçtikleri hastalara hizmet götürmektedirler. Eğer doktorların tümü Sağlık Bakanlığının elinde olsa ve tüm hastanelerdeki yatakları bu Bakanlık yönetse mevcut hekim açığına rağmen, bugün Türkiye'nin sağlık sorunlarının yüzde 60-70 oranında ortadan kalkacağına inanıyorum. Bu inancım doğrultusunda diyorum ki, mutlaka sağlık hizmetleri tek elden yönetilmelidir. ●

YARGILAMADA ÇABUKLUK SAĞLANMASI ÖZLEMİ

AHMET ERDOĞDU

- **Ceza davalarında genel kural duruşmanın ara vermeksizin yürütülmesidir. Oysa, duruşmaya başlandıktan sonra, tanık aramakla, onların adreslerini kolluk aracılığı ile araştırmakla, çağrı ile gelmeyenleri zorla getirmekle uzadıkça, bilirkişi işleri, keşif, arama yapılması ve benzeri olaylarla davalar sürüncemede kaldıkça, yasalar çıkararak çabukluk sağlanamaz.**

- **Ekonomi ve ulaşım koşullarına bağlı aksaklıklar giderilmedikçe köylerden mahkemelere gelme ve geri dönmedeki zorluklar kaldırılmadıkça mahkemelerde çabukluğu sağlamak, yasa kurallarına dayandırılmak istense bile, gerçekçi bir çözüm sayılmamalıdır.**

SON dönemde üzerinde durulan önemli konulardan birisi de yargılamada çabukluğu sağlamak olduğu anlaşılıyor. Hızlı adalet sağlamanın toplumda kimi zaman olumlu etkiler yarattığı yadsınamaz. Ne var ki bu konu, çok ince ve nazik bir konudur. Üstüne çok varmaya da gelmez. Hızlı adalet sağlamada düşünülen yanılgı bir daha onarılması, düzeltilmesi olasılığı bulunmayan bir sonuca dönüşürse yargılamadan beklenen adalet değil haksızlık olur. Yanlış bir yargı sonucu asılan bir kişinin yeniden canlandırılması olasılığı yoktur. Ceza adaleti alanında bu tür yanlış sonuçların örnekleri çoktur.

Bugünkü çağdaş tüzeye (hukuka) kaynaklık eden Roma Hukukundan başlayarak insanlığın geçirdiği yüzyıllar süresince Tüze, kendisine özgü bir takım yöntemlerle yürür. Bu yöntemlerin yerine ve olayına göre sırasıyla uygulanması zorunludur. Örneğin, bir ceza davasında sanığın sorgusu, tanıkların dinlenmesi, suç kanıtlarının ve belgelerin toplanması, yargının dayandığı tüm tanıtların elde edilmesi belli ve sıralı yöntemlere bağlıdır. Bu sıranın, bu sıradaki yöntemlerden birinin atlanması, aralıklı bırakılması adaleti tökezletir ve yanlış yargı verilmesini zorunlu kılar.

HAK ARAMA YOLLARI

Sıkıyönetim, ceza ve hukuk yargılama yöntemleri yasalarında son yapılan değişiklikle belli bir aşamaya değin cezalara karşı yasa yolları kapatılmıştır. Sıkıyönetim Yasasında üç yıla dek verilen hapis cezalarının kesin olduğu belirtilmiştir. Yasanın bu açık kuralına göre üç yıla değin verilen hapis cezalarına karşı hükümlüler hiç bir yasal yola başvuramazlar. Bunun gibi tüzede Onbin liraya değin verilen kararlara karşı da yasa yolu kapatılmıştır. Bu tür değişiklikler ülkeyi bölmeye ve içten yıkmaya, dış düşmanlarla birleşerek anayurdu parçalamaya Türk Devletini yıkmaya çalışan suçlular için olağanüstü bir uygulama olarak düşünülmüş sayılmalıdır. Ülkeyi tümden tehlikeye düşüren olağanüstü durumlarda özel önlemler alınması zorunludur. Böylesine önlemlerin tüzede de yeri vardır. Ne var ki hak arama yollarının kapatılmaması da zorunludur. Çünkü, kararı veren yargıçta bir insandır. Yargıç, güvencesi gereği kimseden buyruk almadan, hiç bir yüce yerden çekinmeden, korku duygusuna kapılmadan karar verecek durumda olsa bile, onun da insan olmak nedeniyle yanlış uygulama yapmayacağı yerindeliksiz karar vermeyeceği düşünülemez. Bu tür yanlışlıklar demokrasi yönetiminde ve tüze düzeyinde yasal yolların tıkanması yoluyla değil itiraz ve temyiz ve benzeri yöntemlerle kararların yeniden incelenmesi yanlıştan arındırılması olanağının sağlan-

ması ile düzeltilmektedir.

Alman Ceza Yargılama Yöntemi yasası (Die Strafprozessordnung) nın Türkçeye çevrilmesi ile oluşan bizim yasamızda da tutuklama, haciz ve üçüncü kişilere ilişkin kararları dışında mahkeme kararlarına itiraz olunamayacağı ilkesi vardı. Ancak, mahkeme kararlarına karşı temyiz yolu açıktır (Madde 305). Mahkemeleri küçük ayrıntılardan korumak iş gücünü değmez yerde ve olaylarda harcamamak ve yurttaşları boşuna uğraştırmaktan kurtarmak için düşünülen bir önlemdir belkide bu. Şu var ki herşeyden önce hak gelir. Hakkın bulunduğu yerde bunun azlığı çokluğu sözkonusu değildir. Herkesin kişiliğine bağlı dokunulmaz, devredilmez, vaz geçilmez temel hak ve özgürlükleri vardır. Bir Anayasa kuralı olarak kimsenin kişiliğine bağlı hakları elinden alınamaz. Alınırsa hak arama yoluna başvurabilmelidir. Bir kimsenin üç yıl hapis cezasına hüküm giymesi, bu karar yanlış olsa bile buna karşı göz göre göre yasa yoluna başvurulamaması tüze ve adalet kavramları bakımlarından doğru sayılamaz. Bir kimseden onbin lira alınması, buna karşı tüm yasa yollarının hak arama kapılarının kapalı tutulması Hukuk Devleti kavramına ve demokrasi ilkelerine uygun düşmez. Öte yandan yasa yollarının kapalı tutulması yargılamaların çabukluğu için iyi bir ilaç değildir. Ceza Yargılama Yönteminde genel kural duruşmanın aravermeksizin yürütülmesidir (Madde 219). Sanıkları yakalar, tanıkları tüm belgeleri de birlikte getirirseniz bir oturumda yargı verilir. Yasamızın temel ilkesi ve amacı da budur. Duruşma açıldıktan sonra tanık aramakla, adresleri araştırmakla, bilirkişi raporlarının hazırlanmasıyla ve benzeri nedenlerle duruşmalar aravermeksizin yürütülme amacından uzaklaşmaktadır. Ekonomi ve ulaşım koşullarına bağlı aksaklıklar giderilmedikçe, köylerden mahkemelere gelme ve geri dönmedeki zorluklar kaldırılmadıkça mahkemelerde çabukluğu sağlamak, yasa kurallarına dayandırılmak istense bile gerçekçi bir çözüm sayılmamalıdır. 3005 sayılı "Meşhut Suçların yargılanması"na ilişkin Yasa da bu nedenlerle çabukluğu sağlayıcı bir etken olamamıştır. Mahkemeler içinde bulundukları toplum koşullarından dışarda ve yalın bir örgüt olarak düşünülemez. •

AFGANLAR AFGAN HALKINA SESLENİYOR...

ERTUĞRUL ÖZKÖK

• Buyıl başında Fransa'da ilginç bir kampanyaya tanık olundu. Kampanya, Afganistan'daki Sovyet askeri varlığına karşı direnen Afgan direnişçilerine hafif, taşınabilir ve coğrafi koşullara uygun bir radyo vericisi sağlamayı amaçlıyordu. Kampanyayı yürütenler arasında insan hakları savaşımında tanınmış bir Polonyalı yazar da bulunuyor. Gittikçe gelişen iletişim teknolojisi insanoğluna meydan okuyor. Bir yandan bu araçları insan hizmetine sokmak, öte yandan bu araçlar karşısında yalnızlaşmak, yabancılaşmak... Bu meydan okuyuştan kim galip çıkacak? Gittikçe devleşen iletişim teknolojisinin ardındaki güçler mi, insan mı...

Radyo denince akla ilk gelen şey, söz oluyor. Ama radyo her şeyden önce bir teknik. Hem de gelişen, giderek daha hızla yayın yapmağa yarayan, giderek daha dinamikleşen bir iletişim aracı. 1950'lerin sonunda iletişimde en devrimci gelişme sayılan transistörlerin bulunması ile radyo alıcısı evin köşesinde bir mobilya olmaktan çıkıp, elle taşınan "**pratik**" bir iletişim aracı olurken, son yıllarda vericiler konusundaki gelişmeler de radyo yayını artık stüdyoların dışına çıkarıp kolaylıkla taşınabilen araçlar haline getirildi.

Kolayca elde taşınabilen, dağlık yörelerde hiç bir engel tanımadan çok sayıda insana ulaşabilen, hafif olduğu ve çeşitli frekanslar üzerinden yayın yapabildiği için yayın bozucu araçların denetiminden kaçabilen bir verici... Kısaca Sovyetlerin Afganistan'daki askeri varlığına karşı savaşım veren Afgan direnişçilerinin arayıp da bulamadığı bir araç...

KALAŞNİKOFTAN ÖNCE RADYO VERİCİSİ

Fransa ilginç kampanyaların açıldığı bir ülke. Orada, Çin'de yaşayan "**Panda**" ayılarının neslinin yokolmasını önlemek için açılan kampanyaların yanında, Gambiya ya da Lesoto da açlıktan ölüm tehlikesi ile karşı karşıya bulunan çocuklara yiyecek yardımını amaçlayan geniş kampanyalara rastlanır.

Ancak bu yıl başında açılan bir kampanya belki de bu yoldaki girişimlere yepyeni bir örnek ekliyordu. Aralarında Bernard Henri—Levy gibi Fransa'da yeni bir sağ entellektüel açılımı simgeleyen "yeni filozofların da" bulunduğu bir grup aydının açtığı yardım kampanyası, Afgan direnişçilerine bir radyo vericisi sağlamayı amaçlıyordu.

"Afganlar Afgan Halkına sesleniyor..." sloganı altında açılan bu kampanyayı yönetenlerin başında insan haklarını savunma konusunda büyük savaşım veren Polonya kökenli bir yazar, **Marek Halter** de bulunuyordu.

Bu örnekde de görüldüğü gibi iletişim özgürlüğü artık insan hakları savaşımının gündemden hiç düşmeyen bir maddesi oldu. Polonya'da Bağımsız Dayanışma Sendikası son haftaların en kesin siyasal zaferini, radyo ve televizyonda söz hakkı sağlayarak elde etti.

"SÖZ HAKKIM, İNSANLIK ONURUMDUR."

Eylül ayının başında Uluslar-

arası İletişim Enstitüsünün Strasburg da yapılan 12. Konferansında biraraya gelen 300 delege, iletişim teknolojisinin insanlığa meydan okuyuşuna karşı koyabilmenin yollarını arıyorlardı. Bitmek tükenmek bilmeyen tartışmaların vazgeçilmez konusu ise, insan haklarının ve ulusal kimliklerin iletişim teknolojisinin bu meydan okuyuşu karşısındaki geleceğiydi. Yani, Uluslararası İletişim Enstitüsü Başkanı Jean d' Arcy' nin dediği gibi, iletişim özgürlüğünün bir insan hakkı olarak tanınması konusuydu söz konusu olan.

İki büyük teknik gelişme, satelitler ve telamatik gerçekten de insanoğlunun önüne büyük bir ikilem koyuyor. Bir yandan düşüncenin yayılması, yaşanılan dünyada olup bitenlerin anında duyurulması, halkların birbirine yakınlaşmasını sağlayacak olağanüstü bir olanağın insanoğlunun emrine verilmesi, öte yanda ise yeryüzünde varolan maddi ve ekonamik dengesizliklerin, bu yeni teknolojiler alanına da yansıyarak alınlarına ezilmişlik yazgısı yazılan ulusların daha da büyük bir boyunduruk altına girme riski...

Bize yaşama gücü veren geleceğe inancımız, kuşkusuz bizimki gibi ezilen ulusların birgün mutlaka kendisine zorla kabullendirilmek istenen yazgılarını silip geçeceği umudunu veriyor. Ama o günleri beklerken çok yakınımızda, gerek kişiliğimizi, gerekse ulusal kimliğimizi çok yakından ilgilendiren bir konuda hazırlıklı olmanın da zamanı geldi.

Küçücük bir radyo vericisi, bir Kalaşnıkof kadar önemli...

TRT'Yİ BOŞVER, AÇ ABC'Yİ.

Evlerimize direkt yayın yapabilecek satelitler dönemi başlamak üzere. Uluslararası yayın tekellerinin dört bir yandan başlayan çekici, baştan çıkarıcı programlarına nasıl karşı koyabileceğiz? Bundan on yıl sonra, 30 Ağustoslarda, 9 Eylüllerde, 29 Ekimlerde onurlu yakın geçmişimizle ilgili programları kaç kişiye izletebileceğiz?

Giderek büyüyen yayın tekelleri karşısında yalnızlaşan, duvarları arasına sıkışan insanın söz hakkı nasıl sağlanabilecektir? Yarının dünyası bugünden kuruluyor. Yarının insan hakları savaşımının temelleri de şimdiden atılmalıdır.

İletişim teknolojisinin insanoğluna bu meydan okuyuşuna karşı gerekli örgütsel, hukuksal, psikolojik dayanışma biçimlerinin şimdiden tasarlanması gerekir. Bu nedenle iletişim konuları, insan haklarının ayrılmaz bir parçası olarak giderek daha sık bir biçimde UNESCO, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşların tartışma sahnelerine getiriliyor.

Bu sahnelerdeki tartışma, yarının dünyasındaki egemenlik savaşımının da ayrılmaz bir parçası. Bir yandan insanın devleşen devlet aygıtı karşısında korunması, bir yandan da teknolojik olarak geri kalmış ulusların devlet karşısında ulusal kimliklerini yitirip silinmesinin önlenmesi savaşımı bu...

Bazılarımız belki bu söylenenleri teknolojik bir karamsarlık olarak değerlendirip, üzerinde düşünmeden geçip gidecek. Ancak unutmayalım, bugün "Afgan halkı Afgan halkına seslenebilmenin" yollarını araştırıyor. Yarının devleşen iletişim teknolojisi karşısında bunu yapabilmek daha da güçleşecek. O nedenle bazı soruların yanıtını şimdiden aramak gerekiyor.

Uluslararası yeni bir iletişim düzeni arama çabalarında Türkiye şimdiye kadar ne yapmıştır? Örneğin önümüzdeki ay Cenevre'de yapılacak Birleşmiş Milletler Yeni Uluslararası İletişim Düzeni Konferansına katılıp bir şeyler yapılması düşünülmekte midir? Ege'de kıta sahanlığı konusunda bu denli duyarlı davranılırken, Türkiye'nin satelit alanının saptanması konusunda ne gibi girişimler yapılmıştır? ●

BOĞAZLANAN DEMOKRASİ

HALUK GERGER

Başkanlık Sarayı'nın yanışı

ALLENDE yönetiminin ilk dönem başarılarından sonra, 1972 yılından başlayarak, Şili'deki tutucu güçler içine düştükleri panik ortamından sıyrılmaya ve hükümete karşı daha örgütlü biçimde saldırıya geçmeye başladılar.

Halk Birliği Hükümetinin aldığı önlemlerle Şili halkının satın alma gücü büyük ölçüde artmış, işsizlik düşürülmüştü. Yoksul halk kesimlerinin yaşam düzeyinde büyük bir yükselme görülüyordu. Ne var ki, bu olumlu gelişme, Şili ekonomisinin yapısı gereği, belirli sorunların da kaynağı oldu. Toplumda eskiden beri körüklenmiş bulunan gereksiz ve lüks tüketim alışkanlıkları, halkın satın alma gücü yükselince bu tür mal ve hizmetlere olan toplam talebi artırdı. Bu talebin karşılanması, bir yandan kaynak israfını gerektiriyor, öte yandan ülkeyi dışarıya daha da bağımlı hale getiriyordu. Çünkü, ekonomi bu tür üretim için kesinlikle dışarıya bağımlıydı. Bu arada, hükümetin uyguladığı ekonomi politikası iki temel varsayıma dayanıyordu. Birincisi, program, işadamlarının hükümetle, özellikle üretimin artırılması konusunda, işbirliği yapacağını varsayıyordu. İkinci olarak da, bürokrasinin iktidarın emrinde olacağı, dürüst çalışacağı ve etkin bir fiyat denetimi yapabileceği sanılıyordu.

Oysa, işadamları ve bürokrasinin önemli bir bölümü, ABD'nin desteğinde hükümete karşı tam bir savaş açmışlardı. Terörizm de alabildiğine kışkırtılıyordu. Sağcı katiller poliste ya da mahkemelerde serbest bırakılıyor, ordu ve polis, asayişi sağlama bahanesiyle olaylarla ilgisi bulunmayan işçi mahallelerinde terör estiriyorlardı. Bu arada, Genel Kurmay Başkanı Schineder'in öldürülmesi olayına karışan aşırı sağcı bir senatörün dokunulmazlığının kaldırılması muhalefet milletvekillerinin oylarıyla Parlamentoda reddediliyor, tutucuların denetimindeki Anayasa Mahkemesi de bu kararı onaylıyordu.

Zamanla, sabotaj ve baskılar sonucu üretimde darboğazlar, yokluklar ortaya çıktı. Amerikan ambargosu nedeniyle de döviz rezervleri erimeye başladı.

ANARŞİ VE TERÖR

Gericiler artık iyice sokağa dökülmüşlerdi. İktidarın ikinci yılı sonunda aralarında kışkırtıcı ajanların da bulunduğu beş bin zengin ev kadını ellerinde boş kaplar taşıyarak yiyecek sıkıntısını ve Castro'nun Şili'yi ziyaretini protesto etmek bahanesiyle gösteri yürüyüşü düzenlediler. Oysa, o sıralarda emekçi kadınlar çeşitli tüketim malları için saatlerce kuyruklarda beklemekte, birçok malı bulamamaktaydı. Geniş halk kesimleri, yine de, kendilerinden yana olduğunu bildikleri Allende'yi desteklemekteydiler. Zengin mahallelerinde ise, her çeşit mal stoklanıyor, bolca tüketiliyordu. İstifçiler bir yandan yapay darlık yaratıyor, gerici basın da öte yandan kıtlık haberleriyle panik yaratmaya çalışıyordu

İşverenlerin orduyu müdahaleye kışkırtmak için yaptıkları sabotajlar ve aşırı sağın terörist eylemleri 1972 yılında doruğa çıktı. İşverenler artık fabrikalarını yüzde onbeş-yirmi kapasiteyle çalıştırıyorlardı. Özel şeker fabrikalarının kapasite kullanımları yüzde iki'ye kadar düşürülmüştü.

Ekim ayında büyük bir "işveren grevi" başlatıldı. Kepenk ve kontak kapatıldı. Kamyon sahiplerinin

işi durdurmaları ekonomiyi felce uğrattı. Bir yandan ülkede ekonomik yaşam dururken, öte yandan faşist "komando birlikleri" çalışmak isteyen esnafı, kamyon sahiplerini öldürüyor, sendika binalarını, üniversiteyi bombalıyor, benzin istasyonlarını, açık işyerlerini tarıyorlardı. Bu arada, daha önce de belirttiğimiz gibi, tüm bu işlerde CİA'nın kirli eli açığa çıkıyor ve "işveren grevi" sırasında doların karaborsa değeri düşüyordu.

İşverenlerin Şili ekonomisini yıkma eylemleri yine de başarıya ulaşamadı. Her türlü baskı ve zorbalığa karşın işçilerin yüzde 98'i işbaşı yaptı, devlete ve kendi iktidarına sahip çıktı.

Allende, asayişi sağlamak ve ekonomiyi yeniden rayına oturtmak için 2 Kasım'da Kuvvet Komutanlarını Kabineye aldı. Onbeş işletme sahiplerine geri verildi, yasa dışı "lock-out" yapanlar, sabotajcılar affedildi. İşverenlerin Ekim ayı boykotu Şili ekonomisine 300 milyon dolarlık zarar vermişti. Boykot sırasında 200 terör olayı olmuştu. Allende yine de uzlaşma çağrılarını yineledi. Hatta, ana muhalefet partisine ulusal koalisyon çağrısında bile bulundu. Ama tüm bu çabaları geri çevrildi.

Bu arada silahlı sol, her türlü kışkırtmada gerici güçlerden geri kalmamak çabası içinde faşizmin ve emperyalizmin istekleri doğrultusunda "eylem koyuyordu" ortaya. Onların gözünde Allende sağcı bir reformistti ve işçileri hükümete karşı direnişe, greve, fabrikaları işgale davet ediyorlardı. "Devrimci" bir edebiyatla eylemci sol, ülkenin çıkmaza girmesi için işverenler ve dış güçlerle işbirliği yapıyordu.

Ama Şili halkı hain tuzaklara düşmüyordu. 1973 Mart'ında yapılan seçimlerde iktidardaki koalisyon partileri oyların yüzde 44'ünü alıyor ve böylece Allende, İkinci Dünya Savaşından bu yana, 2.5 yıl sonra seçim gücünü artıran tek Şili Başkanı oluyordu.

Mart ayındaki seçim zaferinden sonra yeniden sivil bir hükümet kuruldu. Bununla birlikte, iç ve dış güçlerin kargaşa yaratma eylemleri son bulmak bilmiyordu. Seçimlerden istenilen sonucun elde edilememesi, işveren çevrelerini ve Amerikan Hükümetini Allende yönetimine karşı daha da sertleştirdi. Ekonomik ve toplumsal gücün zenginden yoksula, işverenden işçiye, toprak ağasından köylüye aktarılmaya çalışılması ve Şili'nin bağımsızlığı için verilen çabalar, Allende Yönetimini ne pahasına olursa olsun yok edilmesi gereken bir tehlike yapmıştı emperyalizmin ve faşizmin gözünde.

Artık Şili'de hemen hergün kepenk, kontak kapama gibi eylemler görülüyor, gerici güçler hertürlü sabotaj ve terör eylemleriyle hükümeti yıpratıyorlardı. İç ve dış güçlerin tahrikleri sonucu 29 Haziran'da bir darbe girişimi emekçi halkın kesin tavır almasıyla bastırıldı. Ama gerici çevreler kışkırtmalarından vazgeçmek niyetinde değildiler. 26 Haziran'da kamyon sahipleri yeniden greve giderek ekonomiyi felce uğrattılar. Faşist terör eylemleri ise büsbütün artmıştı. O kadar ki, bir akşam Allende Radyodan halka hitabederken elektrik santralleri bombalanmış ve Başkanın konuşması yarıda kesilmişti.

29 Haziran'da darbe girişimine katılmayarak başarısızlığında önemli rol oynayan Genel Kurmay Başkanı Carlos Prats sağın zorlamasıyla yasalara saygılı birçok generalle birlikte emekli olmak zorunda kaldı. (Prats darbeden sonra Amerika'da öldürülmüştür). Allende uzlaşma sağlamak için bunu kabul ederken, 9 Ağustos'ta ulusal birliği sağlamak ve demokrasiyi korumak amacıyla, 11 Eylül'de kendisini öldürecek olan, kuvvet komutanlarını yeniden kabineye aldı.

ALLENDE'NİN DRAMI

Hükümetin ülkeyi korumak için giriştiği tüm çabaların yanında toplum düzen değişikliğinin yavaş yavaş her geçen gün ekonomik ve toplumsal durumlarının iyileşerek gerçekleşeceğini, bunun için hiçbir özveriye ya da sıkıntıya katlanmanın gerekmeyeceği inancındaydı. Bu koşullanma silahlı solun tahrikleriyle, emekçilerin bir bölümünde "çok kolay" sanılan yolun hükümetçe tıkandığı kanısını bile uyandırmıştı. Öte yandan, iş, gerçekten hakça ve yoksullar lehine bir düzen değişikliği aşamasına gelince, sol koalisyon içindeki bazı güçler de ayak diremeye başladılar. Bir zamanlar "demokrasi", "bağımsızlık", "düzen değişikliği" gibi soyut kavramları destekleyen ve Allende'ye oy veren "hızlı" ve "idealist" öğrenciler, doktorlar, mühendisler, avukatlar iş zora girip de, yeni bir yaşam biçimi ve değerler sistemini kabul etme aşamasına gelinince paniğe kapıldılar. Eşitlik gerçekleşmeye başlayıp, emekçiler, işçiler ve köylüler ile kendileri arasındaki ekonomik ve toplumsal statü farkları azaldıkça, belirli ayrıcalıklarını kaybetme tehlikesi karşısında bunların içindeki en radikal unsurlar bile muhalefet saflarına katıldılar. Hemen tüm meslek kuruluşları hükümete karşı çıktılar. Üniversite hocaları, öğrenciler, ulusallaştırılan Amerikan firmalarında çalışmış olanlar, hep gericilerle saf tuttular. Doktorlar Birliği Allende'yi üyelikten ihraç etti. Doktorlar, diş hekimleri hastane ve kliniklerde hastalara bakmayı reddedip, "sizi solcu bakanlarınız muayene etsin" derlerken, özel muayenehanelerinde zengin hastalarını kabul ediyorlardı.

ORDU İLE İLİŞKİLER

Şili'nin ve Allende'nin hazin öyküsünü noktalamadan önce, bu öyküde son ve karanlık rolü oynayan Şili ordusu ile Allende'nin ilişkilerinden de kısaca sözetmek gerekir.

İktidara geldiğinde, hükümet

anayasal sınırlar içinde kaldığı sürece, ordunun ve subayların büyük bir bölümünün demokrasiye sadık kalacakları düşüncesi Allende'nin kesin inancıydı. Nitekim, 5 Mayıs 1971'de yabancı gazetecilerle yaptığı bir basın toplantısında Allende şunları söylüyordu:

"Silahlı kuvvetlerimizin mesleklerine yakışır rollerinden gurur duyuyoruz. Şili Silahlı Kuvvetlerinin en büyük özelliği, sivil otoriteye olan bağlılıkları, halkın seçimlerde açığa çıkan isteklerine, Şili yasalarına ve Şili anayasasına sonsuz saygılarıdır... Şili Silahlı Kuvvetleri, ülkenin silahlı kuvvetleridir. Bir insanın ya da bir hükümetin hizmetinde değillerdir. Silahlı kuvvetler ulusa aittir."

Allende iktidarda hep yasalara saygılı kaldı. Örneğin, MİR (Devrimci Sol Hareket) ordu içinde siyasal çalışma yapmaya kalkışınca hükümet bunu çok sert önlemlerle engelledi; hatta Allende'nin yeğeni bu nedenle hapsedildi.

Ordunun ekonomik ve toplumsal durumunda hızlı bir iyileşme gerçekleştirildi. Silahlı kuvvetlerin prestijinin artırılması için askeri törenlere büyük önem verildi, bunlar televizyondan naklen yayınlandı. Başkan ve Hükümet ile komutanlar arasında sürekli bir diyalog kuruldu.

Ordunun kalkınma projelerine katkıda bulunması için, ordu mensuplarının asli görevlerine zarar vermemeye özen gösterilerek, er ve subaylardan yararlanıldı. Ordunun kalkınma seferberliğiyle bütünleşmesi ve güçlenmesi için yoğun çaba harcandı.

FAŞİST DARBE

1973 yazında Şili'de saflar artık iyice belirginleşmişti. Şili'li işverenler ve ABD, kirli amaçları için ele geçirdikleri Şili Silahlı Kuvvetleriyle bir yandayken, karşılarında silahsız Şili emekçileri bulunmaktaydı. Bu iki gücün 11 Eylül'deki eşitsiz savaşından Şili halkı ve Şili devleti yenik çıktı. Büyük bir savaş içindeki önemsiz bir muharebeyi, gericiler zorbalıktaki üstünlükleri sayesinde kazandılar. Ama, silah gücü karşısında insan sevgisinin ebedi zaferi, heryerde olduğu gibi Şili'de de çoktan kazanılmıştı ve bu savaşın yitirilmesi zaten sözkonusu değildi.

(Haftaya: Cunta ve Ekonomik Mucize).

"MÜCADELEMİZİ SÜRDÜRECEĞİZ"

LECH WALESA

• Dünyada yoksulluğun ve açlığın hüküm sürdüğü bölgeler bulunduğu, maddi ve toplumsal koşullar bakımından çeşitli ülkeler ve sınıflar arası yürek burkucu tezatlar varolduğu, insanın özgürlük, onurlu bir yaşam ve mutluluk arayışı, şiddet, baskı ve sömürü ile karşılandığı sürece, çağımız insanının vicdanı rahat olamaz.

BU konferansa Polonya işçilerinin bir delegesi olarak, Dayanışma Sendikasından ve Polonya'nın öteki iki federasyonundan meslekdaşlarımla birlikte geldim. Bu, Polonya işçi hareketinin çoğulculuğunun açık kanıtıdır. Ama ben, burada, Polonya'nın en büyük sendikal örgütü, bağımsız özerk sendika Dayanışma'nın temsilcisi olarak konuşmak üzere çıktım kürsüye.

Bu örgüt, 1980 Ağustos'unun sonunda, Gdansk, Gdynia ve Stecin'deki tersanelerde, Silezya'nın kömür ocaklarında yaşanan unutulmaz olayların sonucu olarak doğdu. Birkaç ay içinde ulusal ekonominin her alanından milyonlarca işçiyi saflarımıza kattık: Dayanışma, ülkemin tarihindeki en büyük toplumsal kuruluş oldu. Üyelerinin öğrenim düzeyleri, meslekleri ve işleri, felsefi ve dinsel kanıları farklıdır, ama onları bir araya getiren tek bir amaç vardır: İster mavi yakalı, ister beyaz yakalı olsun, Polonya işçilerine, düşünce ve ifade özgürlüğü içinde, insanın onuruna yaraşır, ulusal egemenliğe dayalı, özgür ve uygar bir yaşam sağlamak.

Papa II. Jean Paul, sendikamızın doğuşu üzerine, Dayanışma delegasyonunu kabulünde, Gdansk anlaşması konusunda şöyle demişti: "Şiddetin ve kaba kuvvetin bir eylem yöntemi olarak pek sık kullanıldığı dünyamızda, ardı arkası kesilmeyen olaylar içinde, birçok ülkede masum insanların bile yaşamlarını esirgemeyen tedhiş ortamında, bu şiddetsiz ve kuvvete başvurmayan, ortak yararı gözeten, sorunların çözümünü düşünceli dialogda arayan eylem biçimi, hem Baltık kıyılarının, Silezya'nın ve bugün Danışma'ya katılmış olan öteki bölgelerin çalışan insanları için hem de Polonya hükümet yetkilileri için bir övünç konusudur."

"Sendikamız protestodan doğdu"

Bu sözler, bizim için, önemi tek bir ülkenin sınırlarını aşan bir mesaj oluşturuyor.

Sendikamızın, ülkemizde yeni bir toplumsal durum yaratan bağım-

sızlığı, çeşitli korkulara ve yorumlara yol açtı, bu uluslararası platformdan, herkese, dünyanın bütün halklarına ve ülkelerine şunu söylemek isterim, Polonya'lılar kendi iç sorunlarını, kendi aralarında ve kendi kendilerine çözebilirler. Polonya toplumunda 31 Ağustos 1980'de başlayan birleşme, toparlanma hareketine herhangi bir dış müdahalenin engel olmaması, herkesin ortak yararınadır.

Sendikamız protestodan doğdu. İşçi mücadelesinin geleneksel yöntemlerini —gösteri ve grev— kullanarak, ülkenin toplumsal ve siyasal yaşamının temelden değişmesini başlatmaya belirleyici bir katkıda bulundu. Bu yenileşme sürecinden etkilenmeyen tek bir alan yoktur. Bu değişimlerin daha başlangıcında olduğumuzu

"Polonyalılar kendi iç sorunlarını, kendi aralarında ve kendi kendilerine çözebilirler."

biliyoruz, ama yine Polonya'da herkes biliyor ki, artık ülkenin ve ekonominin yönetilmesinde eski yöntemlere dönmenin olanağı yoktur.

Geçmiş yılların önderlerince işlenen siyasal hatalar ve izlenen sorumsuz iktisadi ve toplumsal politikalar sonucu, ülkemin ne denli zor bir ekonomik durumda olduğunu bütün dünya biliyor. Bağımsız özerk işçi sendikası Dayanışma, bu bunalımı aşmak ve ülkemizin yaşamının varolan toplumsal ve ekonomik yapısını yeniden biçimlendirmek için girişilecek herhangi bir akılcı programın yürütülmesine katılma konusunda istekliliğini belirtmiştir. Varolan güçlüklerden bir çıkış yolu bulmanın, her Polonya'lıdan, bu duruma gelinmede herhangi bir sorumluluğu olmadığı halde, ne denli özveri beklendiğinin bilincindeyiz. Dayanışma'nın her koluna, önderliğin onayı olmaksızın herhangi bir ücret talebinde bulunmamayı ve grev yapmamayı salık verdik. Ama, Polonya'da kimsenin işsiz kalmaması ve ister kentsel, ister kırsal, nüfusun en yoksul kesimlerinin yaşamsal çıkarlarının korunması için mücadelemizi sürdüreceğiz.

Sendikamız, 1956'da kurulan İşçi Konseylerinin geleceğine uygun olarak, sosyalist ilkeli girişimlerde, işçilerin sahici özyönetimi ile birlikte, ulusal ekonominin yönetiminde temelden bir değişik gerçekleştirilmesine büyük önem vermektedir. Özyönetime sahip kuruluşları ve bütün sendika birimlerini zor bir iş bekleyecektir: İşçilerimizin iş ve sağlık koşullarının hızla düzeltilmesi.

Son olarak, bütün dünyanın çalışan insanlarıyla, çalışan insanların toplumsal çıkarlarının savunulması için ve, nerede olursa olsun, çiğnenen insan hakları için mücadele eden işçi kuruluşlarıyla dayanışma içinde olduğumuzu ifade etmek isterim. Dünyada yoksulluğun ve açlığın hüküm sürdüğü bölgeler bulunduğu sürece, maddi ve toplumsal koşullar bakımından çeşitli ülkeler ve sınıflar arasında yürek burkucu tezatlar varolduğu sürece, insanın özgürlük, onurlu bir yaşam ve mutluluk arayışı, şiddet, baskı ve sömürü ile karşılandığı sürece, çağımızın insanının vicdanı rahat olamaz.

Bu bakımdan, Dayanışma'nın baş ilkeleri olan sosyal adalet, de-

Danışma Sendikası'nın önderi Valesa

mokratik özgürlük ve işçi hareketinin bağımsızlığını ilkelerinin —devletler, bloklar ya da sistemler arasında sınır gözetmeksizin— bütün sendikal hareketlerin ortak malı ve temel gücü olması dileğimi ifade etmeme izin veriniz.

(Dayanışma Sendikası önderinin, Cenevre'de, Uluslararası İşçi Konferansının 67. toplantısında yaptığı konuşmadır. AFL-CIO Bülteni'nden —Cilt 36, sayı 6-7, Haziran-Temmuz 1981— Çev. O.Aruoba).

TURİZME VE KÜLTÜRE BAKANLARIN DİKKATİNE

BÜLENT ERDEMOĞLU

- Adet yerini bulsun diye açılmış izlenimini veren yollara gezginler otomobillerle değil, arazi arabaları ile gelmeliler. Yol ortasında koca koca, sipsivri taşlar, lastik yarmak, araçların altını delmek için birebirdir. Yol levhaları ise bir başka dert.

- Bugün Karia ve Lykia bölgesinde açılmamış mezar, soyulmamış örenyeri bulmak olanaksız gibidir. Anadolu'nun batılı soyguncularca talan edilmesi, 19. yüzyılda doruk noktaya ulaşmıştır. Bu olgu, bugün azalarak da olsa sürmektedir. Antik sikkeler, heykeller, kabartmalar, mozaikler deniz yoluyla, askeri ve diplomatik kuryelerle yabancılar tarafından yurtdışına çıkarılabilmektedirler.

ÇANAKKALE'den çıktım yola, selam verdim sağa-sola, ver elini Priene, Miletos, Didyma. Sonra Bodrum, Kaunos, Fethiye, Ölüdeniz, terkedilmiş Kaya, Pınara, Ksanthos, Letoon, Patara, Kalkan, Kaş, Demre, Finike, Arykanda, Olympos, Khimaira, Phaselis ve son durak Antalya. Hep masmavi bir gök, firuze bir deniz ve binlerce yıllık geçmiş.

Marmara'nın kıyıcığından başlayıp, Ege ve Antalya'ya dek uzanan bir Akdeniz yolculuğundan yeni döndüm. Gözüm gönlüm renk, ışık, biçim birikimiyle dolu. Ama aynı ölçülerde sorunlarla. Antik dönemlerdeki adlarıyla İonia[1], Karia[2] ve Lykia[3] bölgelerini kapsayan bu yolculukta edindiğim izlenimlerin güzelliklerini, arkeolojisini, geniş oylumlu ve renkli görüntülü bir yazıya bırakıp, dertlerini, sorunlarını vurgulamak istiyorum burada.

Karia, özellikle de Lykia, geçmişte yoğun yerleşimler görmüş. Bugün bile çok güç ulaşılabilen bu yerleşimlerden görebildiklerimin yansıra birçoğunu da görmeden geçmek zorunda kalıyorum, bir ikinci geziye bırakarak.

Ulaşımdan söz açılmışken önce yolla başlayalım. Zaten işin diyalektiği yönünden de öncelikli. Birçok örenyerinin doğru dürüst yolu yoktur. Adet yerini bulsun diye açılmış izlenimini uyandıran bu tip yollara gezginler otomobillerle değil, arazi arabalarıyla gelmeliler. Yol ortasında koca koca, sipsivri taşlar, lastik yarmak, araçların altını delmek için birebirdir.

Yol levhaları ise bir başka dert. Karayolları'nın hazırlattığı, ören yerlerini gösteren sarı levhaların birçoğunda antik adlar yanlış yazılmıştır. Çok yazılıp çizilmiş bir örnek: Çanakkale yakınlarındaki Troia, hala Truva diye yazılır sarı levhada. İlgililer bunları koyarken, hiç mi kitap karıştırmazlar, bilenlere danışmazlar? Birçoğunda da uzaklık belirtilmez. Oysa bunun ne kadar önemli olduğunu bilmem yinelemeye gerek var mı? Belirtilmiş bazılarında da yanlıştır. Pınara, Fethiye'ye bağlı Minare Köyü'nün yakınlarında yer alan bir eski yerleşim yeridir. Anayoldan ayrılan yolun başındaki sarı levhada, "Pınara 3 Km" diye yazar. Oysa git git, neredeyse 5 Km'den de fazladır. Sonra anlarsınız ki "Pınara 3 Km" diye gösterilen yer, Minare Köyü'dür. Yol-köye varmadan ikiye ayrılır. Biri yukarıya doğru tırmanır, diğeri

ise ileriye doğru uzanır, —ki bu asfalt yoldur—. Eğer yabancıysanız, uygarlığın biçimlendiği mantığınızla asfalt yolun Pınara ören yerine, diğer toprak yolun da içerilere uzanan bir dağ yolu olduğunu düşünürsünüz. Minare Köyü'nün varlığı aklınıza bile gelmez. Çünkü yol ayrımında belirtilmemiştir. İçinizden rahmet okursunuz. Yollarla ilgili esas içler acısı olay da bazen ören yerlerinin yanından-yöresinden, bazen de ortasından yol geçirilmesidir. Bu yurdun kültürel değerlerine nasıl bu denli ilgisiz olabiliyoruz, doğrusu sormak gerekir.

KAÇAKÇILIK VE TAHRİBAT

Bugün Karia ve Lykia bölgesinde açılmamış mezar, soyulmamış örenyeri bulmak olanaksız gibidir. Anadolu'nun Batılı soyguncularca talan edilmesi, 19. yy'da doruk noktaya ulaşmıştır. Bu olgu, bugün azalarak da olsa sürmektedir. Antik sikkeler, heykeller, kabartmalar, mozaikler deniz yoluyla, askeri ve diplomatik kuryelerle, yabancılar tarafından yurtdışına çıkarılabilmektedir. Görevli sayısının artırılması, ören yerlerinde konut gereksinimlerinin karşılanarak sürekli ikametlerinin, savunmalarının sağlanması —ki birçok örenyeri bekçisinin silahı yoktur—, sonucunda sıkı bir denetime gidilmesi, müzelerin çevre köylerde eğitici semilerler vermesi, satınalmalar için müzelere günün koşullarına uygun ödenekler ayrılması, sorunun çözümüne büyük ölçüde yardımcı olacaktır kanısındayım. Özellikle satınalma ödenekleri, çok önemli bir konu. Münih, Paris, Newyork, Boston gibi kentlerde kurulu antika pazarlarının temsilcileri, büyük paralar ödeyerek, satınalma işini müzelerimizin verebileceği gülünç miktarlar yüzünden, her zaman kendi lehlerine çevirebilmektedirler.

Bunlara bir de gerek bağnazlık, gerekse "Gömü" bulup, köşeyi dönme düşüncesiyle davranan köylümüzün ve yakın zamanlara kadar gerek "Milliyetçi", gerekse "Devrimci" geçinenlerin slogan, bazı gezginlerin de adlarını kazıyarak yaptıkları tahribatı eklemek gerek. Köylülerin yaptığı tahribatlar içinse yukarıda da belirttiğim gibi müzelerin verecekleri seminerler, büyük ölçüde yarar sağlayacaktır inancındayım.

Bir de bu saydıklarım gibi gelenekselleşmemiş bir tahribat için duyduklarımı aktarmadan geçemeyeceğim: Olympos kalıntılarının yakınlarında Çıralı denen bir yer vardır. Binlerce yıllık bir ateş yanar burada. Çeşitli Hellence yazıtlar ve bir kilise kalıntısı görülür. Ancak yazıtları aşağıya yuvarlanmış, kilisenin duvarının bir bölümün yıkılmış buldum. Doğal bir gazın varlığıyla yanan bu ateşin olduğu yerde, söylenildiğine göre M.T.A. bir araştırma yapmış ve bu tahribat o araştırmanın sonucunda oluşmuş deniyor. Eğer doğruysa yurt ve kamu yararına araştırmalar yapan bir kuruluşun, yurt ve kamu yararlarının bir başka yönüne zarar vermesi kötü birşey.

Tahribatın bir başka yönünün örneklemesi Phaselis antik kentinden. Burası bir piknik yeri olmuş. İvedi ilgilenilmesi gereken bir yer. Örenyerinde oynayanlar, içenler, şişe kırıkları, çöpler, yıkılan taşlar. Gece burada kamping gibi geceleyen, ne yaptığı denetimden uzak yabancılar...

1) İonia, genel bir tanımla Ege bölgesini kapsamaktadır.

2) Karia ise yine bugünkü Muğla ili sınırlarını kapsar.

3) Lykia'da genel bir tanımla Fethiye ve Antalya arasını kapsayan bölgenin adıdır.

GÖRÜNTÜ

ÜLKEMDEN İNSAN GÖRÜNTÜLERİ...

AHMET KAHRAMAN

ALDI çiçekler. Mavi, mor, sarı, ak, pembe ipiltiydi, güne karşı. Renk harmanlaşması cümbüşüydü. Dokunamadığım, gün ışığından bile kıskandığım ışıltılara ne oldu, öyle? Çiçekleri çiğneyip dallarını kıran kim?

*
* *

Başbakan Yardımcısı Turgut Özal, televizyonda görkemli görüntü ve gümbürdeyen yetkili sesti:

'–Türkiye'nin şartlarına uyularak hazırlanmış bir program uygulanıyor (.....) Her şey tıkırında. (.....) Türkiye'de yokluk kalmamıştır....."

*
* *

Orta yaşlıydı, kadın. Cıbıl, cılızdı. Omuzları çökük, yenikti. Giyitleri solgun, partal ayakkabıları yama yamaydı. Kasabın önündeki çöp bidonundan, sıyrılmış kemik aktarıyordu, çantasına... Ve o, 45 milyon yurttaştan biri, bir insan, bir anneydi.....

*
* *

Çalışmaları durdurulan sendikaların yönetiminde birer Kayyum. Kayyumların altında sendika arabaları, ceplerinde para... Görevleri sendikanın mal varlığını yönetmek, yasal, tüzüksel ödemeleri yapmaktı. Ama o ne? Kimileri, işçi parasıyla oluşan malları satıyor, devrediyor, sendika şubelerini kapatıyorlar. İyi ama sendikal yaşama son verildiğine ilişkin bir karar yok ki... Yoksa kayyumların görev ve işlevleri mi değişti?

*
* *

Yaşları, yediyle oniki arasında değişen çocuklardı. Bir açık hava lokantasının demir parmaklarına tutunmuşlardı. Ziyaretçi bekleyen birer tututlu gibi, gözlerinde umut ve umutsuzluk... Öğlendi. Açık hava lokantasının ak örtülü masalarında yemek yeniyordu... Bakan ve bekleyen o çocuklar neden evlerinde sofrada ya da okulda değillerdi?

*
* *

Bürokrasiye yıllarca emek verdiler. Çarkın merdivenlerini tırmandılar. Emek ve yetenekleriyle yükseldiler. Kimi Genel Müdürdü. Genel Müdür yardımcısı, daire başkanı. Sonra savruldular. Görevden alınıp "danışman" yapıldılar. Ardından yurdun çeşitli yerlerine, şube müdürleri, il temsilciliklerine memur olarak atantılar...

Yılların ve deneyimlerin ürünü, eğitilmiş emek üzerinde estirilen rüzgar, yaprak dökümüne neden oldu. Beyin, yetişmiş emek savurganlığı da bir "kadrolaşma" seçeneği mi?

*
* *

Güzel bir çocuktu. En az çocuğunuz, torununuz yeğeneniz kadar güzel, minik bir insandı. Babasının elinden tutmuş yürüyordu. Manavın önünde karpuz yığınını gördü. OTYAM ustanın deyimiyle "bebedir" bu. Canı çekti, ağzı sulandı. "Karpuz" diye tutturdu. Susmak nedir bilmeyerekten... Karpuzun kilosu 30 liraydı. İki kiloluk karpuz, ailenin bir günlük ekmeğini karşılamağa denkti. Bir ekmek 20 liraydı. Baba, kafasında hesaplar yaptı. Sonra bebesini susturmak için dil döktü. Ama "bebe"dir bu. Söz, mantık dinlemez... Bir ara çığlıkları kesikleşti. Can acısı çekiyor gibiydi. Babanın tokadı, bebesinin, ölesiye sevdiği bebesinin yüzüne inmişti.

Yüzü çarpılmış gibi olan baba da ağlıyordu:

"–Ekmek alacağız. Karpuza verilecek para yok..."

*
* *

Temsilciler meclisine gireceklerden aranan koşullar belli oldu. Adayların adları da... Yaş ortalaması 60 olan adaylar... Belli olan adlar arasında, yıllar yılı parti değiştirmekten başları dönenler de var. Bir zamanlar bazı görevlere soyunup da gerisin geri yerlerine oturanlar da.....

Sahi Amerika'dan yeni dönen Prof. Aydın Yalçın'la bol Amerikalı dostları olan Türk–İş Eğitim Sekreteri Kaya Özdemir kime ne vermek için ve hangi yörenin adayları.

*
* *

Bir tetör örgütünün kalabalık sanıklarına ilişkin iddianamede, liste... Listede, örgüte parasal katkıda bulunanların adları. İçlerinde, Çok uluslu şirketlerin uzantıları, ayakları da var... Ve sanıklar kalabalığı arasında adları geçen "iş adamlarından" bazıları iri iri gözleriyle, iletişim araçlarında görüntü...

*
* *

Patronlar dünyasının geçidi vardı. Televizyonda. "Kardeş kardeş sorunlarını" anlatıyor, istemlerde bulunuyorlardı. Övgüler yağdırıyorlardı. Aralarında, bir de Türk–İş temsilcisi vardı ki, "yağ tüketiminde" geri durmamak için yarış halindeydi...

Kardeş kardeş tartışanlardan biri heyecanlı heyecanlı konuşurken dinsel sloganlar bağırıyor "nefer" likten söz ediyor, yumruklarını sıkıp, parmaklarını kancalaştırıyordu.

Milyonlarca kişi "heyecanı başına sağlıksal sorun yaratabilir" kuşkusuyla onu izliyordu. İzleyicileri arasında çocuklar da vardı. Ve çocuklardan bazıları, ürkerek annelerine sığınıyorlardı:

"Anneee!.."

Bari çocukları korkutmasalar... Dost alış-verişinde, söyleşilerini dileklerini daha yumuşak anlatsalar bari...

*
* *

Bir gazetenin haber başlığı:

"–İş adamlarının ödül töreninde iki buçuk milyon liralık içki içildi. Yemek yendi..." ●

YENİ DÖNEMDE YENİ GENEL MÜDÜR MÜ?

Yıllardır bir dergi adına TRT haberlerini izleyen ve şimdi de yöneticisi olduğu ajansından bu haberi geçen gazeteci, bugüne kadar doğrulatmadığı hiç bir haberi kullanmadığı için oldukça rahattı. Genel Sekreter Ayber'in çağrısı üzerine zaman kaybetmeden TRT Genel Müdürlüğü'ne gitti. Görüşmenin pek uzun sürdüğü söylenemez. Aralarında neler konuşulduğunu da öğrenemedik. Ancak böyle bir görüşmenin neden yapıldığını tüm TV muhabirleriyle birlikte biz de merak ettik.

• Hızlanan gelişmeler yazımızın yayınlandığı gün eskimiş olacağını gösteriyor. Atama, sürgün ya da ilişik kesme emrini alanlar TRT'den ayrılmış olacaklar. Televizyon izleyicileri, radyo dinleyicileri ve Türkiye kamuoyu gidenleri, kalanları, kalanların yapacakları programları daha bir dikkatle izleyecek...

5 Eylül 1981 tarihli ARAYIŞ'ın 29'ncu sayısında "Müşavirler taş aya" başlığı altında şunları yazmıştık. **"15 Eylül'den itibaren Personel Müdürlüğü'nde tüm izinlerin kaldırılmasından anlaşılıyor ki, toplu atama hazırlıkları var."**

"Sarı zarf"lar gösteriyor ki, hazırlıklar sonuçlanmış ve iş uygulamaya kalmış, Yani taşraya veya başka kamu kuruluşlarına gönderilecek TRT çalışanlarının çağrılıp "şurayı imzala ve güle güle" denmesine. Hızlanan gelişmeler yazımızın yayınlandığı gün eskimiş olacağını gösteriyor. Yani atama emrini, sürgün veya ilişik kesme emrini alanlar TRT'den ayrılmış olacaklar.

Başta televizyon izleyicileri, radyo dinleyicileri ve Türkiye kamuoyu gelenleri, gidenleri, ayrılanları, kalanları ve kalanların yapacağı programları daha bir dikkatle izliyecek...

*
* *

TRT çalışanları "**yorgun savaşçı**" gibi dolaşa dursun. Film olarak hazırlanan "**Yorgun savaşçı**" yeni bir Genel Müdür daha eskitmek üzere.

MAK Ajansının bülteninden öğreniyoruz ki, bırakalım Türk sinema tarihini, belki de, dünya sinema tarihi sayfalarına bile en uzun sürede çekimi yapılan TV. filmlerden biri olarak geçecek olan bu yapım bugüne kadar üç genel müdür eskitmiş.

Filmin çekimi için izin veren Cengiz Taşer ve ondan sonra göreve başlayan Doğan Kasaroğlu "Yorgun Savaşçı" yı izleyemeden TRT'den ayrıldılar. Kısa bir süre görev yapan ve yerini şimdiki Genel Müdür Ertugrul Macit Akman'a bırakan Servet Bilgi'yi saymazsak, Akman Paşa ile birlikte bu üç genel müdür de bu filmin tamamlanmasını göremediler. İzleyemediler. İzleyemediler diyoruz çünkü, TRT'de son günlerini yaşadığı ısrarla iddia edilen Ertuğrul Macit Akman'ın da şu son birkaç günde filmi izleyemeyeceği sanılıyor...

*
* *

Bu savımızı güçlendirici, destekleyici bir gelişmeyi de TRT'nin içinden sunalım.

Gözü, TRT Basınla ilişkiler ve Protokol Müdürlüğü'nde gönlü ise, TRT Spor Servisi'nde olan Kemal Deniz, elindeki gazete küpürleriyle Genel Müdür E. Macit Akman'ın odasına girdi. Genel Müdür'ün görevden alınacağını yazan bir gazetenin küpürü Kemal Deniz'in topladığı küpürlerin en üstünde duruyordu. Akman Paşa gazete küpürüne dikkatle birkaç kez baktı. Okuduktan sonra güldüğü söylendi. Ama her halde bu gülüş pek içten değildi. Yoksa Genel Müdür Akman'ın yakın çevresinde **"TRT bana ne verdi. Hiç bir şey. Hep benden aldı. Parası para değil üstelik sağlığımı da kaybettim."** şeklindeki sözleri doğru muydu? Doğruysa Genel Müdür neyin hazırlığını yapıyordu? Gidişinin mi?

Herneyse biz yine Genel Müdür Akman'ın odasına dönelim.

Gideceğini yazan küpürü bir kez daha okuduktan sonra kızgınlığını belli etmemeye çalışarak Genel Sekreter'ini çağırttı. Haberi kimin yazdığını öğrenmek isteyen Genel Müdür bu görevi Kemal Deniz'e verdi. TRT'nin basınla ilişkiler ve Protokol Müdürü olan Deniz görevine dört elle sarılarak bu yazıyı yazan gazeteciyi buldu ve Genel Sekreteri'nin kendisiyle görüşmek istediğini söyledi.

TRT koridorlarında dolaşan söylentilere göre Genel Müdür Akman en çok görevden alınması haberine değil de yerine gelecek olan Genel Müdür adayının adının yazılmasına sinirlenmiş. Bunun nedenini saptamak mümkün olmadı.

Gazete ve dergileri adına TRT'yi izleyen çoğu genç muhabirler şimdi birbirlerine şu soruyu soruyorlar: "**Ne oluyor. Bütün haberlerimiz teşvik edici mi olacak? Gördüğümüz aksaklıkları yazamayacak mıyız? Yazarsak tek tek Genel Müdürlüğe çağırılıp uyarılacak** mıyız?" •